

Hans Nielsen Hauge

En inspirator til diakonal innovasjon?

Eli Beathe Ringstad

VID vitenskapelige høgskole

Diakonhjemmet

Masteroppgave i diakoni

MADIA-599

Antall ord: 24884

15. mai 2017

Sammendrag

I denne avhandlingen har jeg tatt utgangspunkt i problemstillingen: «Hvilke trekk ved Hans Nielsen Huges virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag?» Hauge myndiggjorde fattige og undertrykte mennesker, og dannet en folkebevegelse. Gjennom dette omfattende arbeidet vokste det frem nye verdiskapende virksomheter. Det ble banet vei for et demokratisk samfunn.

Mitt henseende har vært å se på Huges virke ut fra en diakonal vinkling. Teoriene er i første rekke hentet fra en diakonal referanseramme. Jeg presenterer Den norske kirkes diakoniplan, en diakonal arbeidsmetode og noen sentrale begrep: «Forvandling», «forsoning» og «myndiggjøring». Det kristne menneskesynet blir presentert. Menneskesynet er avgjørende for hvordan man behandler mennesker. Hauge hadde en revolusjonerende måte å møte datidens mennesker på, ved å konstatere at alle mennesker var likeverdige. «Innovasjon» er et begrep som er med i problemstillingen og som jeg redegjør for. Innovasjon er noe som kjennetegner Hauge og som kan være en spennende innfallsvinkel innenfor diakonalt arbeid. Samfunnet generelt er opptatt av å møte komplekse utfordringer gjennom innovasjon. For å kunne si noe om dagens utfordringer har jeg presentert den norske velferdsstaten i dag, til forskjell fra da Hauge virket.

Min metodiske tilnærming har vært kvalitativ ved litteraturstudie og intervju. I min søken etter informasjon om Huges verdier og virke har jeg lest litteratur av Hauge, samt intervjuet tre personer som har omfattende kunnskap om Hauge.

Med bakgrunn i problemstillingen valgte jeg ut følgende tema fra Huges tekster som hovedfokus for den videre analysen: motivasjonsgrunnlag, leveregler, likeverd og verdiskaping og fellesskapet. Disse temaene har fått utfyllende informasjon fra intervjupersonene, og har i etterkant blitt diskutert innenfor min teoretiske referanseramme.

Avhandlingen viser blant annet at Hauge kan være en diakonal inspirasjonsfaktor til innovasjon gjennom verdibevisthet. Her må et mål være å myndiggjøre mennesker, familier, samfunn og nasjoner til å skape bærekraftige løsninger for fremtiden.

Innhold

1. Innledning.....	4
1.1 Problemstilling	4
1.2 Oppbygning av oppgaven.....	5
2. Presentasjon av Hans Nielsen Hauge.....	6
2.1 Samtid.....	6
2.2 Oppvekst 1771-1796	8
2.3 Reiseårene 1796-1804	10
2.4 Fengselsårene 1804-1814	13
2.5 Nasjonal leder 1814-1824	14
3. Aktuell teori.....	15
3.1 Diakoni	15
3.1.1 Hva er diakoni?	15
3.1.2 Sentrale begrep: Forvandling, forsoning og myndiggjøring	21
3.2 Det kristne menneskesynet.....	24
3.3 Innovasjon	25
3.4 Den norske velferdsstaten	28
4. Data og metode.....	31
4.1 Huges tekster	32
4.2 Intervju	33
4.3 Reliabilitet og validitet	35
4.4 Metodekritikk	35
5 Huges tekster og en intervjuoppresentasjon	36
5.1 Motivasjonsgrunnlag	37
5.2 Leveregler.....	38
5.3 Likeverd	40

5.4 Verdiskaping og fellesskap	43
5.5 Intervjupresentasjon	47
5.5.1 Motivasjonsgrunnlag	47
5.5.2 Levere regler.....	48
5.5.3 Likeverd	49
5.5.4 Verdiskaping og fellesskap	50
6. Drøfting	51
6.1 Motivasjonsgrunnlag	51
6.2 Levere regler.....	55
6.2.1 Forvaltning av ressurser	55
6.2.2 Forvaltning av miljø	56
6.2.3 Forsoning.....	58
6.3 Likeverd	60
6.3.1 Likeverd i arbeidslivet.....	60
6.3.2 Abort sett i et likeverds-perspektiv	63
6.4 Verdiskaping og fellesskap	63
7. Konklusjon	67
Litteraturliste	69
Vedlegg	73
Intervjuguide	73

1. Innledning

I denne avhandlingen vil jeg ta utgangspunkt i Hans Nielsen Hauge sitt virke og møte med mennesker. For enkelhetsskyld vil jeg i fortsettelsen bare skrive Hauge, med unntak av presentasjonen av hans oppvekst, da blir det naturlig å skrive Hans. Det finnes et rikt utvalg av historier om hvordan Hauge møtte mennesker og hvilke konsekvenser disse møtene fikk for enkeltmennesker, og for store deler av det norske folk. Hauge hadde selv hatt et gjennomgripende møte med Gud og Guds kjærlighet, noe som resulterte i en brennende kjærlighet til Gud og nesten. I møte med Hauge opplevde mennesker å få nytt livsmot og høynet livskvalitet. Hauge forkynte evangeliet og satte i verk tiltak for å dra mennesker ut av fattigdommen. Gjennom denne virksomheten ble det et brudd med den etablerte embetsautoriteten og grunnlaget for et moderne norsk demokrati ble lagt (Ravnåsen, 2015:15). Dette arbeidet fasineres jeg av. Det er spennende å se på de diakonale trekkene i Hauges liv og virke, og hvordan de kan inspirere vår diakonale tenkning i dag.

1.1 Problemstilling

«Hvilke trekk ved Hans Nielsen Hauges virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag?»

Gjennom det virke Hauge utøvde var det mange verdier som ble synliggjort og vekket provokasjon i møte med makteliten. Hauge løftet frem et menneskesyn som sa at alle var like verdifulle, at Gud ikke gjør forskjell på mennesker. Denne likeverdighetstanken kom til uttrykk gjennom fellesskapsbygging. I fellesskapet skulle hver enkel få bruke sine evner til det beste for seg selv og for fellesskapet. Å ha arbeid mellom hendene var en velsignelse, og noe Hauge etterstrebet for alle mennesker.

Makteliten var lite villige til å gjøre noe med den sosiale skjevheten i landet. Et sånt fravær av engasjement var ifølge Hauge en egoistisk holdning og i strid med Guds bud (Ravnåsen, 2015:81). For Hauge var et liv i dyp fattigdom uverdigg, og likeens så han på et liv i rikdom hvor egen vinning var fokuset (Haukland, 2016). Enhver skulle ta forvalteransvaret på alvor, ikke tenke på seg selv, men på hva som var gagnlig for fellesskapet.

Den samfunnsmessige konteksten ser svært annerledes ut i dag. Allikevel tror jeg at Huges verdier og virke har noe å tilføre inn i vår kontekst, gjennom det diakonale arbeidet.

Dersom man velger å se på Hauge sitt virke i et diakonalt perspektiv, vil man kunne kjenne igjen flere av tiltakene i nåtidens diakonale arbeid, blant utsatte grupper som lever i fattigdom, sett i et globalt perspektiv. Utdannelse og hjelp til etablering av bærekraftige virksomheter er sentrale tiltak for å bidra til et liv i verdighet. Blant nordmenn er det lite materiell fattigdom, og muligens er materiell rikdom på mange måter i dag blitt en trussel mot enkeltindividet, i alle fall sett i et globalt perspektiv. I vårt samfunn finner vi nød knyttet til ufrivillig arbeidsløse, rusproblematikk, sykdom, ensomhet og ikke minst til det å være flyktning. Kanskje kan den åndelige fattigdommen som rådet på Huges tid i større grad sammenlignes med vår tid, selv om den kommer til uttrykk på ulikt vis.

1.2 Oppbygning av oppgaven

I kapittel to vil jeg gi en presentasjon av Hauge og den samtid han opererte i. Her gis et innblikk i hvilke rammer som lå til grunn for, og gav motivasjon til Huges virke. Her blir gitt en kronologisk fremstilling av Huges liv, hvor sentrale trekk og hendelser blir trukket frem. Man vil kunne stifte bekjentskap med Huges virke gjennom ord og handling.

I kapittel tre redegjør jeg for relevante teorier angående diakoni og kort om dens motivasjonsgrunnlag. Man blir gjort kjent med diakonidefinisjonen til Den norske kirke, som belyser relevante satsningsområder for diakonalt arbeid i vår tid. Jeg viser til en diakonal arbeidsmodell; «se - bedømme - handle», etterfulgt av tre sentrale begrep innenfor diakonal tenkning: «forvandling», «forsoning» og «myndiggjøring». Videre følger en redegjørelse av det kristne menneskesynet. Siden redegjør jeg for begrepet «innovasjon», med hovedfokus på en ramme innenfor helse og omsorgssektoren. Til slutt ser jeg på velferdssamfunnet i dag, til forskjell fra den tiden Hauge virket.

I kapittel fire redegjør jeg for den metodiske tilnærming jeg har benyttet for å belyse problemstillingen. Her vil jeg også presentere litteraturutvalget fra Huges tekster og de tre personene som jeg har intervjuet. Kapittelet avsluttes med metodekritikk.

I kapittel fem presenterer jeg Hauges egne tekster. Jeg har gjennom litteraturstudie funnet frem til utsagn som vitner om hans verdier og virke, og satt de inn under overskriftene: motivasjonsgrunnlag, leveregler, likeverd og verdiskaping og fellesskap. I samme kapittel presenterer jeg noen utdrag fra intervjuene. Her bruker jeg de samme overskriftene som ved litteraturstudie.

I kapittel seks benytter jeg de samme overskriftene som under presentasjonen av Hauges tekster og ved intervjupresentasjonen. Gjennom disse temaene ønsker jeg, innenfor min teoretiske referanseramme og mitt empiriske materiale, å drøfte hvilke trekk ved Hans Nielsen Hauge som kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag.

I kapittel syv oppsummerer jeg.

2. Presentasjon av Hans Nielsen Hauge.

I dette kapittelet vil jeg trekke frem noen perspektiv fra Hauges samtid, for å gi et innblikk i den samfunnsmessige kontekst som Hauge virket i. Videre følger en kronologisk oversikt over Hauges liv. Med henblikk på min problemstilling; «Hvilke trekk ved Hans Nielsen Hauges virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag?», vil jeg særlig ha fokus på Hauges virke.

2.1 Samtid

På slutten av 1700-tallet var en gryende frigjøringsprosess i ferd med å tre frem i Norge. Norge hadde vært under dansk styre siden 1537, da de ble tatt med militær makt. En konsekvens for Norge var at den katolske kirkeordningen ble avskaffet og reformasjonen ble innført (Dyrvik, 2011). På slutten av 1700-tallet finner den franske revolusjonen sted, som over tid, og gjennom smerte, bidro til bedre kår for de franske bøndene. Den norske borgerstanden og embetsstanden kjente til revolusjonen og det begynte å utvikle seg en stemning for norsk selvstendighet. Selv om bøndene ikke hadde kjennskap til frihetskampen i andre land, pågikk det en viss uro, hvor «trangen til større frihet og likhet lå latent» (Ravnåsen 2015: 18-19). Alnæs skriver;

«Hauge sto frem i en tid da revolusjonskrigene hjemsøkte Europa. Nye tanker strømmet på, århundret nærmet seg slutten, undergangsstemning og pessimisme kunne spores over alt. Samtidig våknet en lengsel etter å gi tilværelsen mening. Kirken kunne ikke lengre tilfredsstille de følelser og lengsler som rev i menneskene.»

(Alnæs, 1998:19)

Frihet for overklassen var å få norsk selvstendighet. For bøndene handlet det om å få endret sine livsbetingelser. Bøndene kunne eksempelvis ikke gå til havna å handle korn direkte fra danske båter. Kornet skulle kjøpes av norske handelsfolk for så å selges videre for en høyere pris til bøndene. Kristian Lofthus var en frihetskjemper som hadde virket en tid og kjempet for bøndene, og på grunn av hans arbeid ble kornmonopolet opphevet i 1788. Hovedregelen var allikevel at bøndene ble den tapende part. Handelsfolk kjempet for frihet til å utnytte markedsforholdene, et borgerlig privilegium, som regjeringen la til rette for gjennom lover. Overklassen i Norge hadde monopol på all økonomi, det vil si innenfor de rammer som lå under den danske kongen. Da Danmark kom i krig med Storbritannia i 1807, ble norske havner blokkerte av engelske skip, bøndene led hungersnød grunnet mangel på kornforsyning, og handelsfolk led økonomiske tap grunnet stopp i eksport. Disse årene økte interessen for å bryte opp med Danmark, for blant annet å kunne opparbeide seg tillit til Storbritannia igjen, som hadde vært en sentral kjøper av norsk trelast (Ravnåsen, 2015: 21, 25 og 31).

Nitti prosent av befolkningen var bønder og husmannsfolk som stort sett måtte overleve på det de greide å skape gjennom jordbruket og det gav ofte mager avkastning. Folk sultet, sykdommer herjet og tok mange menneskeliv. Alkoholforbruket lå i gjennomsnitt på 20 liter pr. innbygger, inklusiv barn (Sævik:2016). Alkoholen ble ofte brukt for å døyve sulten. Barnedødeligheten var svært høy, opptil en tredjedel av barn under fem år døde. Det fantes få leger og ingen skikkelige sykehus. Gjennomsnittlig levealder lå på mellom 35 og 40 år (Alnæs, 1998:24). Den kongelige forordning fra 1741 sa at «Enhver skal bli i det kall han er kalt til, leve stille, nære seg redelig, og ete sitt brød» (Ravnåsen, 2015:46). Her lå det en forventning om at den menige mann skulle bli på sin plass, og forordningen underbygget opplevelsen av håpløshet. Underklassens kår stod i dyp kontrast til den kultiverte overklassen som var dannet av kjøpmenn og embetsmenn. Overklassen bestod fortrinnsvis av innvandrere fra europeiske land. De kontraster som var mellom fattig og rik ble ifølge Alnæs observert av tilreisende; «det finnes mange reiseberetninger der engelskmenn og tyskere røper stor

forskrekkelse over de grelle motsetningene mellom luksus og nød her i landet» (Alnæs, 1998:27).

Tiden bar preg av ulike religiøse strømninger. Den pietistiske forkynnelsen hadde stått sentralt innen kirkelivet, og fått et sterkt rotfeste gjennom flere generasjoners bruk av den pietistisk inspirerte boken «Sannhet til Gudfryktighet», av Erik Pontoppidan. Dette var en omfattende bok med 759 spørsmål og svar, som skulle gi ungdommen en grundig opplæring i den kristne tro (Ravnåsen, 2015:36). Dans, drikk, spill, musikk, latter og lystigheter ble regnet som synd (Ording, 1947:10). Opplysningstiden bidro til at presteskapet i stor grad sluttet seg til den rasjonalistiske tankegangen hvor forkynnelsen i større grad var preget av «den naturlige fornuft», og gikk bort ifra den tradisjonelle pietistiske tankegangen om «den hellige Ånds opplysning» (ibid:11). Selv om forkynnelsen i mange kirker tok en ny retning hvor man i større grad appellerte til fornuften, fremfor tradisjonell luthersk forkynnelse av lov og evangelium, forble den pietistiske tankegang rådende blant folk flest, mens de nye ideene vekket begeistring blant studenter og embetsmenn (Ravnåsen, 2015:36).

2.2 Oppvekst 1771-1796

Den 3. april i 1771 ble Hans Nielsen Hauge født på gården Hauge i Tune i Østfold. Han vokste opp med foreldrene Niels Mikkelsen Evenrød og Maria Olsdatter Hauge, fire søstre og tre brødre. Familien levde tett på ca. 40 kvadratmeter. Hver dag, med unntak av helligdagen, arbeidet familien hardt for å utnytte jordens ressurser.

Det ble holdt andakt hver morgen og kveld, hvor hele familien og de som tjenestegjorde på gården deltok. De hadde en Bibel og noen kristne bøker som ble benyttet ved siden av salmesang.

Vanligvis fikk ungene kun seks til ni ukers skolegang i løpet av året. Hans utpekte seg som en evnerik gutt. Sognepresten Gerhard Seeberg lot Hans lese foran sine jevnaldrende og skrøt av hans evner og ”fremtids utsikter til et liv hinsides fattigdommens trelldom” (Kullerud, 1996:46). Hans sitt lesestoff var begrenset til Bibelen og det som fantes av kristelig litteratur i hjemmet.

Da Hans skulle konfirmere seg, ønsket han å dra til kirken uten å pynte seg, fordi han mente at forfengeligheit var et verdslig anliggende. Han ble overtalt av søstrene og moren og fikk hjelp med hår og klær. At Hans var pyntet for anledningen vekket oppsikt. På veien møtte han andre konfirmanter, og en sa: «Ja, i dag har sannelig også Hans Nielsen Hauge oppsatt hår», de andre flirte. Hans svarte:

«Ja, har vi i dag staset vårt legeme, så er det å ønske at vi ikke har glempt vår ugudelige sjel. Vi bør snarere tenke på det løfte vi skal avgi i dag, nemlig å forsake djevelens gjerninger og vesen, tro på Gud fader, sønn og helligånd» (Kullerud, 1996:49).

Det kan virke som om han levde ved siden av de andre jevnaldrende i «sin egen verden», han ble ledd av og kunne oppleves hovmodig.

Bibellesning og grubling fortsatte gjennom Hans sin ungdomstid. Tiden gikk også med til å tjene penger. Hans var flink med hendene, spikret, smidde og strikket, og etter hvert solgte han det han lagde. Han forpaktet også jord fra bønder, kjøpte og solgte hester, og drev biavl. Hans hadde god teft for å se hvilke muligheter han hadde, og utnyttet disse (Ording, 1947:15).

Den 5. april i 1796 ble et vendepunkt i Hans sitt liv. Han arbeidet på marka mens han sang salmen «Jesus din søde forening at smage», hvor den ene strofen lød; «meg og hva mitt er jeg gjerne vil miste, når du alene i sjelen må bo». Hans opplevde at hans sinn ble løftet opp til Gud, noe spesielt skjedde i han, og det opplevdes som om han var utenfor seg selv. En gang beskriver han hendelsen sånn;

«Jeg blev rykt fra min menneskelige Sands og aabenbaret en Herlighed saa stor at ikke med Ord kan udsiges, hva jeg saa og glædet meg og følte, da det var det evige Livs Saligheter, og den almægtige Guds Værelser, Herlighed og Klarhed» (Ording, 1947:17).

Hans ble fylt med en inderlig brennende kjærlighet til Gud, likeens til sin neste, med et ønske om å lede mennesker til Gud. Kallet som lød i hans indre var: «Du skal bekjenne mitt navn for menneskene og formane dem til å omvende seg» (ibid:17-18).

Hans fortsatte sitt arbeid på gården med en ny fred og glede. I den første tiden verken sov eller spiste han stort, men leste i Bibelen og ba for å få klarhet i sitt kall. Like etter hendelsen på åkeren ble to av søstrene berørt i samtale med Hans, og de fikk et sterkt ønske om å leve nær Gud. Hans merket at han hadde fått en gave til å forkynne. Mennesker hørte på han, og ble ofte berørt til tårer. Men det var også de som gjorde narr av han. Selv om Hans var bevisst sitt kall, kom det mange tunge stunder med tvil. Han lurte på hvordan dette arbeidet skulle gjennomføres, han var bevisst sin status som ulærd bondegutt, i en tid hvor det var de lærde prestene som hadde autoritet til å undervise fra Bibelen (Ording, 1947:19).

2.3 Reiseårene 1796-1804

I etterkant av kallsopplevelsen begynte Hauge å skrive. Han tok et kraftig oppgjør med presteskapet under tittelen «Betragtning over Verdens Daarlighed» i 1796. Hauge hadde mye på hjertet og fortsatte med å skrive «Forsøg til Afhandling om Guds Viisdom» (ibid:20). Året etter kallsopplevelsen begynte Hauge å reise. Rundt omkring på gårdene hjalp han til i arbeidet på dagtid og om kvelden holdt han oppbyggelsesmøter. Gjennom Hauge sin forkynnelse rundt om på gårdene, utenfor kirkene og på andre uformelle steder, fikk bøndene ta del i en forkynnelse som appellerte til deres livssituasjon. Det var selvsagt en fordel at Hauge var en av dem, med samme bakgrunn og kjennskap til hverdagslivet. Professor Hans Ording beskriver Hauges møte med sine medmennesker sånn:

«Hauge hadde fra den stund han ble kalt, en brennende kjærlighet og omsorg, som tente ild også hos dem han kom sammen med. Og selv bitre motstandere kunne han beseire med et vennlig ord eller et vennlig håndklapp på skulderen» (ibid:23).

Hauges engasjement inspirerte ungdommene.

«Rundt omkring på kirkegårdene, på foreldrenes gravplass, stod en ung gutt eller jente og forkynte Guds ord, med hundrevis av tilhørere. De startet en hel masse næring og industri og engasjerte seg i folkeopplysning og politikk» (Grytten 2017).

Gjennom Hauge ble bøndenes leseferdigheter stimulert. Bibelen var på dansk, men Hauge skrev mange bøker og brev som folk ville lese, og som var på et språk som var nært deres eget. Hauge siterte alltid mye fra Bibelen, så på den måten ble folk bedre kjent med Bibelen.

«I og med at kristendommen er en tekstuell religion, der tanken er at Gud åpenbarer seg i skriften, får folket nå gjennom leseopplæringen, en mulighet til å oppleve Gud på en dypere og en mer spesifikk måte. Gud blir en definert størrelse. Her bidrar Hauge med en enorm omveltning» (Haukland 2016).

Det «allmenne prestedømme» ble reelt. Gjennom forkynnelsen fra Guds ord ble mennesker satt fri til å leve nær Gud uavhengig av sosial status. Budskapet var at Gud ikke gjør forskjell på folk. Om man var kvinne eller mann, rik eller fattig, ung eller gammel, så var man like verdifull for Gud. I møte med Hauge ble bøndene gitt en åndelig selvstendighet og de åndelige kreftene som lå i det norske folk ble vekket til livet. Muligens hadde Hauge slik stor gjennomslagskraft fordi menneskene kjente seg åndelig uthungret (Ordning, 1947:11). Selv sa Hauge: «Hvorfor står kirkene tomme og danselokalene er fulle? Jo, det er fordi prestene bare forkynner teorier og ikke liv fra Gud» (Grytten, 2017).

Hauge sitt oppdrag var ikke bare å forkynne, men å bekjempe fattigdom. Hauge så flere grunner til at folk forble i fattigdom; de trodde at fattigdom skyldes Guds straffedom, at de var late og manglet kunnskap. Hauge lot folket forstå at Gud ikke ville at de skulle være fattige, han mænte til arbeid og formidlet ny kunnskap som bidro til vekst og utvikling. Han kritiserte mennene for at de sov for mye om vinteren i stedet for å hjelpe kvinnene med deres sysler. Hauge formidlet en holdning som sa at hver enkelt måtte bidra best mulig for å bekjempe fattigdom, noe som ofte bidro til brudd med det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Selv var Hauge kontroversiell gjennom at han både strikket, vevde og broderte (Ravnåsen, 2015:68). Over alt hvor Hauge kom opptrådte han som en katalysator, han så behovene og fant løsninger. I og med at han reiste på kryss og tvers av landet møtte han mange folk. Hauge var en god menneskekjenner og koblet sammen enslige kvinner og menn, som han mente ville få et godt ekteskap med et potensial til å utrette mye sammen (Haukland, 2016).

«Ved utgangen av 1700-tallet var det få fabrikker i Norge som viste seg å være levedyktige. Derfor var den haugianske industrisatsningen ikke først og fremst økonomisk motivert. Virksomhetene skulle produsere varer som samfunnet hadde behov for, men samtidig skulle de ha en sosial funksjon» (Ravnåsen, 2015:77).

Hauge hadde besøkt Danmark i forbindelse med trykking av sine skrifter. Her hadde han vært vitne til et arbeidsfellesskap som i stor grad bestod av mennesker som vanligvis ikke deltok i arbeidslivet, innbefattet funksjonshemma. Hauge ble inspirert til å skape arbeidsfellesskap og til å utvikle papirfabrikk og boktrykkeri i Norge. Hans første papirfabrikk kom til i 1881 på Eiker (Ravnåsen 2015:74, 76). I årene frem til fengslingen i 1804 ble det i regi av Hauge startet en rekke forretningsforetak. I tilknytning til virksomhetene ble det ofte etablert et bokollektiv hvor unge og eldre, funksjonshemmet og friske, kvinner og menn virket sammen. I og med at Hauge var ute etter den som best egnet seg, ble også kvinner ledere for virksomheter. Den overordna målsettingen var å dra lasset sammen på en best mulig måte ut fra de forutsetningene som hver enkelt hadde, der alle var likeverdige (Haukland 2016).

I 1881 fikk Hauge handelsbrev i Bergen, noe som utvidet hans handlingsrom for forretningsvirksomhet. Hauge kjøpte en jekt som han fraktet varer med. Han kjøpte og solgte fisk. Videre drev Hauge

«kornhandel, kjøpte et fiskevær på Helgelandskysten, et gjestgiveri, flere garder, sager, møller, et trykkeri, et fargereri, spinneri, saltverk, fire jakter, en slupp, en fregatt, en herregård i Sunnfjord og en øy i Lofoten» (Alnæs: 1998:36).

Når Hauge hadde oppgaver som skulle betjenes, tok han personlig kontakt eller skrev brev til de han mente egnet seg best, og ba de drive mølle, fiskeri, spinneri, gårdsbruk eller andre virksomheter. Når noen fikk en forespørsel fra Hauge, lå det en sterk forventning om å innfri dette ønsket, selv om det innebar å rykke opp fra kjente omgivelser og bosette seg på en annen kant av landet (Sævik, 2016).

Haugianerne kunne starte opp virksomheter i kraft av at de plasserte ressursene der de best kunne nyttiggjøres. Eldre mennesker med penger ble oppfordret til å gi de yngre mulighet til å starte egen virksomhet, ved å gi de en startkapital (Haukland, 2016). Man skulle ikke sløse eller leve i overflod, men være arbeidsomme og tilstrebe overskudd, med mål om å kunne investere i nye virksomheter, for å gi flere arbeid (Ravnåsen, 2015). Dette var en praksis som Hauge alltid arbeidet for, og hans tilhengere gjorde likeens. Hauge administrerte en slags bankvirksomhet som gav lån til mennesker som ville starte virksomheter. Hauge tilstrebet alltid å gi mennesker arbeid mellom hendene, han ville gi «hjelp til selvhjelp», fremfor «almisser». Han utrustet de lærevillige ved å dele av sin brede kompetanse, dette kunne være

opplæring innen håndverk, industri, folkeopplysning og lese- og skriveopplæring (Grytten, 2017).

I kraft av Hauges virke vokste det frem vennesamfunn som det ble lagt merke til i samfunnet, og som truet makteliten.

«Kanselliet i Danmark var redde for at denne bevegelsen skulle bringe Norge ut av union med Danmark. Folkebevegelse var forbudt, alt skulle komme fra kongen, men her kom jo folkebevegelsen nede ifra» (Grytten, 2017).

Kongen omtalte bondestanden som «det umyndige barnet» (Haukland, 2016), nå begynte dette bilde å slå sprekker, ved at bøndene myndigjorde seg selv. Alnæs beskriver spenningen mellom vennesamfunnet og embetsmennene sånn:

«Hauges venner vant stadig nye tilhengere ved sin milde og sterke framferd; oppslutningen ble ikke mindre ved den økonomiske suksess som de ulike næringsvirksomhetene deres opplevde. Hauges bevegelse rokket ved kirkens posisjon. Prestene merket at de mistet grepet på folks tanker og forestillinger. Kjøpmennene i byene ble også urolige, de følte sine handelsprivilegier truet. De nye, sparsommelige, salmesyngende handelsmenn var skarpe konkurrenter. Også sorenskrivere, fogder og amtmenn følte at Hauges store bevegelse undergravde deres autoritet, vennene utgjorde en stat i staten og fulgte delvis sine egne lover» (Alnæs, 1998:38).

2.4 Fængselsårene 1804-1814

Hauge ble alltid «jaktet på» og ble stadig tatt inn til lennsmannen. Hauge satt kortere og noen ganger lengre perioder i fengsel. I 1804 opplevde Hauge seg presset fra flere hold.

Embetsmenn ville rydde Hauge av veien og sendte klager på han til kanselliet i Danmark. Det ble satt ut rykte om at Hauge hadde en «helligkasse» hvor han oppholdt penger gitt av venner. Disse pengene mente de at han brukte til egen vinning (Ravnåsen, 2015:52). Det ble allikevel vanskelig å finne noe ved Hauges forretningsvirksomhet som brøt med loven, men forkynnervirksomheten kunne stoppes ved å anvende Konventikkelpakaten av 13. januar 1741. Der stod det at dersom man skulle holde kristelige møter, måtte man ha prestens tilstedeværelse. En mild tolkning kunne innebære at møtene kunne holdes så lenge presten var

informert (Ravnåsen, 2015:45-46). Hauge passet alltid på å informere stedets prest der han holdt oppbyggelsesmøter, men da han ble fengslet i 1804, var det denne forordningen som ble brukt mot han. Hauge ble sittende i fengsel i om lag ti år uten lov og dom (Grytten, 2017).

De to første årene ble Hauge fratatt all kontakt med omverdenen, han fikk ikke lese eller skrive, og i løpet av et helt år fikk han kun trekke frisk luft tre ganger. Han ble syk og mistet tennene (Alnæs, 1998:37). Senere fikk Hauge mulighet til å skrive brev og gjenopptok kontakten med vennene (Kvamen, 1972). Han skrev også bøker (Ording, 1953). På grunn av Norges saltmangel, i forbindelse med britisk blokade, tilbød Hauge seg å gi opplæring i saltutvinning. I 1809 fikk Hauge permisjon fra fengselet fra februar til oktober for å utføre dette arbeidet, og embetsmennene begynte å endre syn på Hauge og vennene hans (Alnæs, 1998:40). På grunn av ødelagt helse fikk Hauge flytte fra fengselet i 1811 til gården Bakke som lå i Kristiania. Denne gården hadde broren Mikkel kjøpt til han. Hauge drev godt med 23 mennesker i arbeid (Ravnåsen, 2015:59).

2.5 Nasjonal leder 1814-1824

Da Norge ble selvstendige i 1814, ble Hauge en fri mann. Hauge reiste ikke rundt lengre, grunnet en knekt helse gjennom fengselsårene, men var fortsatt den autoriteten som folket fulgte. Hauges virkemidler var en utstrakt brevskrivning og et omfattende forfatterskap (Ording, 1947:47). I 1817 flyttet Hauge til storgården Bredtvedt i Østre Aker, men hadde en tung tid med økonomiske belastninger grunnet gjeld. I 1920 tok grev Wedel Jarlsberg initiativ til at Hauge skulle få erstatning fra staten, fordi Hauge hadde mistet sine eiendommer da han ble fengslet. Gjennom utbetalt erstatning og venners hjelp fikk Hauge hjelp til å betjene sine utgifter (Ravnåsen, 2015:59). Hauge ble gitt ulike oppdrag i sitt nærmiljø. I 1815 ble han bedt om å bidra med folketelling i nordre distrikt av Sagene, og ble fattiginspektør i samme område (ibid). Selv om Hauge ikke reiste, var det mange som kom til han:

«Bredtvedt ble et senter for sammenkomster av haugianere fra hele landet. Dit dro også prester, biskoper og andre øvrighetspersoner for å samtale med Hans Nielsen Hauge. Hauge var da omsider blitt anerkjent av storsamfunnet, men det hadde kostet ham dyrt både helsemessig og økonomisk» (ibid:60).

I 1815 giftet Hauge seg med Andrea Andersdatter Nyhus og fikk sønnen Andreas. Kona døde og Hauge giftet seg på nytt med Ingeborg Marie Olsdatter, hun fødte tre barn, men ingen av dem vokste opp (Ravnåsen, 2015:58).

Da Hauge døde i 1824 stod han for nesten halvparten av all industri i Norge. Han grunnla tretti industribedrifter og gav lån til ytterlige 120 industribedrifter, dette var som oftest litt mindre virksomheter. Antakeligvis gav Hauge og hans nettverk arbeid til 7500 mennesker (Grytten, 2017).

3. Aktuell teori

I denne oppgaven ønsker jeg å se på Hauges virke i lys av en diakonal forståelse, og mine teoretiske perspektiv vil primært være knyttet til en diakonal referanseramme. Det vil også ut ifra problemstillingen «Hvilke trekk i Hans Nielsen Hauges virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag?», være naturlig å se på begrepet «innovasjon». Jeg vil også se på den norske velferdsstaten som ramme for dagens samfunn, til sammenlikning med den tiden Hauge virket.

Først vil jeg redegjør for hva diakoni er. Her berører jeg diakoniens motivasjonsgrunnlag og siden følger en redegjørelse for diakonidefinisjonen hentet fra Den norske kirke sin «Plan for diakoni». Jeg belyser modellen; «Se - bedømme - handle», som er et nyttig verktøy i diakonalt arbeid. «Forvandling», «forsoning» og «myndiggjøring» er sentrale begrep som jeg vil presentere. Videre følger en redegjørelse for det kristne menneskesynet, innovasjon med vekt på helse- og omsorgssektoren, og til slutt den norske velferdsstaten.

3.1 Diakoni

3.1.1 Hva er diakoni?

Begrepet diakoni er hentet fra Det nye testamentet i Bibelen og betyr å tjene (Nielsen, 2009:13). Diakoni fordrer med andre ord handling hvor hensikten er å tjene sin neste. Jesus er diakoniens forbilde. Gjennom tegn, under og tilstedeværelse i møte med mennesker ser man at det å gjøre godt mot andre er selve «hjerteslaget» i Jesu liv. Hans liv vitner om at nestekjærlighet er et sentralt trekk ved Guds vesen.

Gode handlinger er gjenkjennende for de fleste mennesker, så man kan undres på når en handling er diakonal. Einar Aadland sier at «det er hårfine nyanser mellom allmenn nestekjærlighet og diakoni» (Aadland, 2009: 56). Videre nevner han to kjennetegn for diakoni: «(a) nestekjærlig omsorgspraksis (b) drevet frem av inspirasjon fra troen på Kristus» (Aadland, 2009:57). Motivasjonsgrunnet for å gjøre godt mot sin neste er med andre ord knyttet til menneskers tro på, og ønske om å videreformidle den nestekjærlighet Kristus viste menneskene da han levde på jorden. Aadland holder frem at diakoniens eksklusivitet ligger i begrunnelsen, ikke i praksisen. (ibid:60).

Den norske kirke sier i Plan for diakoni: «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet» (Kirkerådet, 2010:7). Ordlyden i denne definisjonen appellerer til å ivareta sin neste og alt det skapte, enten det er i de nære omgivelser eller i en større samfunnsmessig kontekst. Gjennom troen på den treenige Gud, som både skaper, forløser og den som utruker menneskene til å leve sammen i fellesskap, blir diakoni et sentralt kjennetegn på kirken. Kirken velger altså ikke om den vil være diakonal, det er en del av dens innerste vesen.

Man kan dele diakonien inn i ulike kategorier. Den *allmenne diakoni* favner alle kristnes kall til å være diakonale i sin hverdag, mens den *organiserte diakonien* organiseres og iverksettes gjennom diakonale arbeidere i kirken. Den *spesialiserte diakonien* utøves i diakonale institusjoner og organisasjoner, både nasjonalt og internasjonalt. Gjennom menighetsarbeid og diakonale organisasjoner drives *internasjonal diakoni* hvor man strekker seg ut over landegrensen og engasjerer seg gjennom misjons - og bistandsprosjekter (Jordheim, 2009:17).

I fortsettelsen vil jeg se litt nærmere på Plan for diakoni og de fire kategoriene i definisjonen av diakoni.

Nestekjærlighet handler om å ta den andres perspektiv og å la seg berøre av et annet menneskes liv. Mennesket er ut ifra Bibelens skapelsesberetning skapt for å leve i samspill med andre. Bibelen viser at «det er denne orienteringen mot den andre som kan gjøre mennesket helt» (Henriksen, 2005: 68). Mennesket opplever livet på ulike måter og som kirke har man et oppdrag om å romme menneskers sår, nederlag og gleder. Hvem som særlig trenger omsorg vil kunne variere. Gjennom livet kan man oppleve seg vekselvis sårbar, og

motsatt, sterk og trygg. Som kirke utfordres man til å leve i fellesskap hvor nestekjærlighet synliggjøres gjennom handling. Dette kan også handle om å vise nestekjærlighet i møte med utsatte grupper sett i en større kontekst. Utøvelsen foregår ikke med et «ovenfra og ned» blikk: «Barmhjertigheten ydmyker ikke mottageren, men ivaretar den andres verdighet» (Kirkerådet, 2010:16).

Diakoniens nestekjærlighet, som har sin begrunnelse i det kristne menneskesynet, kommer gjerne i konflikt med «moderne former for individualisme» (Henriksen, 2005:68). I hvilke grad man evner å se sin neste, vil eksempelvis variere ut fra hvilke påvirkningsfaktorer og referanserammer man har. Som kirke vil det være nødvendig å ha fokus på nestekjærlighet i sin formidling, og stimulere til refleksjon og trening, med mål om å internalisere denne evnen i menneskers livsstil.

Gjennom å være et «**Inkluderende fellesskap**» ønsker kirken å favne mennesker som befinner seg i alle mulige typer livssituasjoner. Motivasjonsgrunnlaget for å være et inkluderende fellesskap finner man i Bibelens skapelsesberetning hvor mennesket er skapt til fellesskap. «Fellesskapet skal være både en gave og en oppgave» (Jordheim, 2009:18). Man ønsker at fellesskapet skal preges av en dynamikk som gjør at man både gir og tar imot nestekjærlighet. Inkluderende fellesskap skapes ved å fjerne hinder og tilrettelegge for at eksempelvis etnisk tilhørighet, alder, funksjonshemming og sosial posisjon ikke skal stå i veien for å delta i fellesskapet. Man ønsker å bygge fellesskap gjennom å organisere grupper og ulike interesse - fellesskap, og bidra til å fremme forsoning mellom enkeltmennesker og grupper (Kirkerådet, 2010:19-20). Innenfor kristne fellesskap er forsoning en nøkkel der hvor relasjoner er brutt. Gud har latt seg forsonne med menneskene gjennom Jesus Kristus. Han er dypest sett menneskenes kilde til å la seg forsonne med hverandre (ibid). Gjennom ulike former for inkluderende fellesskap kan mennesker oppleve samhold som bidrar til vekst og utvikling både for seg selv og sine medmennesker.

«**Vern om skaperverket**» fremhever menneskets ansvar for å ivareta alt det skapte. I 1. Mosebok står det at Gud satte menneskene til å råde over det han hadde skapt (Bibelen, 2005). Jan - Olav Henriksen utdyper hva dette oppdraget innebærer:

«Oppdraget med å herske og legge jorden under seg kan ikke sees løsrevet fra at mennesket er satt til å være Guds stattholder og representant ovenfor naturen:

Mennesket kan ikke i egenhendighet underlegge seg jorden til eget forgodtbefinnende uten at det svikter sin bestemmelse til å være Guds bilde» (Henriksen, 1999: 28).

Mennesket kan ikke velge å leve et selvsentrert liv, der det forbruker og nyter godt av naturressursene uten å tenke på konsekvensene. Forvalteroppdraget betinger at man ser hvilken sammenheng man står i. Arnfinn Haram skriver:

«Menneske lever saman med sine brør og systre, med dyra, fuglane og heile den økologiske røyndomen, saman med sin Skapar. Å oversjå dette er destruktivt både for menneske, samfunnet og naturen» (Haram, 2012: 201-202).

Som diakonal kirke kan man ikke lukke øynene for de overbelastninger som naturen og økologien lider, man er nødt til å tenke langsiktig og stille spørsmål ved hvilke konsekvenser dagens handlinger får for morgendagen. Man er selv

«innfelt i den store økologiske livsveven (...) Det er i siste omgang klodens bærekraftige økosystemer som muliggjør menneskelig samliv, både i form av personlige relasjoner og som kulturelt fellesskap.» (Engedal, 2013:44).

Med begrunnelse i det kristne menneskesynet og skaperordenen vil kirkens diakonale engasjement strekke seg etter å skape bærekraftig forvaltning av skaperverket. Den norske kirke ser på sitt oppdrag i møte med miljøspørsmål som tredelt:

- «- Å være en profetisk røst i samfunnet.
- Å være konsekvent og selvkritisk ovenfor disse spørsmål i sin egen hverdag og praksis.
- Å bidra med kreativitet og oppfinnsomhet i å finne bærekraftige løsninger for den enkeltes og samfunnets reelle behov» (Kirkerådet, 2010:21).

Denne tredelingen stimulerer til å reflektere over egen livsstil sett i forbrukerperspektiv, samt å bidra til et felles løft for bærekraftige løsninger i et større samfunnsmessig perspektiv. Gjennom at kirken bruker sin stemme som *profetisk røst*, blir Bibelens verdier løftet frem i samfunnet, med henblikk på vern av skaperverket.

Her belyses diakoni ved **«kamp for rettferdighet»**;

«I vår verden går ofte profitt foran rettferdighet, og higen etter økonomisk vinning fører til store samfunnsmessige og miljømessige ødeleggelser. Livet må fremmes, og kirken må kjempe for rettferdighet. Det innebærer å stille seg ved siden av medmennesker, ikke som passiv tilskuer, men i aktivt engasjement. Denne kampen må kjempes på ulike måter og på mange arenaer. Det er nødvendig å klargjøre årsakene til menneskelig nød og lidelse, og å arbeide for å endre forhold som opprettholder nødstilstander og skape nye livsmuligheter» (Jordheim 2009: 19-20).

Historien viser at det alltid har vært mennesker som har blitt holdt nede og urettferdig behandlet. Også kirken har noen ganger hatt en undertrykkende rolle i møte med fattige og utstøtte. Noen ganger opptrer makten til og med i tjenestespråk (Det lutherske verdensforbundet, 2010:47). I Norge blir gapet mellom de som har mest og de som har minst stadig større. Sett i verdens målestokk er dette gapet enormt, hvor millioner av mennesker ikke får dekket sine basale behov, mens andre er urimelig godt bemidlet og lever i luksus. De som lever i rikdom, er som Jordheim påpeker, ansvarlige for samfunnsmessige og miljømessige ødeleggelser, og for at mennesker forblir fattige. I samfunnet vårt har vi eksempelvis noen stemmer som påpeker viktigheten av rettferdig handel og det å leve miljøvennlig. Dette er også et budskap som kirken er blitt mer opptatt av fordi man ser nødvendigheten av å arbeide helhetlig. Når man avslører årsakssammenhenger til menneskelig lidelse og urettferdighet, må man handle ut fra det. Diakonalt arbeid har en kamp å kjempe for å oppnå en mer rettferdig fordeling av verdens ressurser, hvor det er nødvendig å inngå samarbeid med relevante samarbeidspartnere for å oppnå et best mulig resultat, enten det gjelder lokalsamfunnet eller verdenssamfunnet. Et sentralt spørsmål blir; «Hvor er de diakonale utfordringene? Og hvor er ressursene?» (Jordheim, 2009:20).

«Se – bedømme – handle»

I den allmenne diakonien, hvor troende enkeltmennesker har en tjenende innstilling i møte med sin neste, vil handlingen ofte være umiddelbar, mens diakoni som står ovenfor større samfunnsmessige utfordringer, krever en grundig analyse forut for handling. Gjennom den

diakonale «grasrota» har man utviklet en arbeidsmodell; «se – bedømme – handle». Modellen handler om viktigheten av å se hele bilde, og ta inn alle aspekter ved den konteksten den diakonale aktiviteten finner sted i. For å belyse denne modellen kan man ta utgangspunkt i historien om «Den barmhjertige samaritan» (Luk.10). Historien ble fortalt av Jesus og blir ofte brukt for å belyse diakoni. Historien handler om en mann som blir overfalt av røvere og ligger skamslått og hjelpeløs tilbake. En prest og en levitt passerer mannen uten å hjelpe, men så kommer en samaritan og dette skjer:

«Da han fikk se ham syntes han inderlig synd på ham. Han gikk bort til ham, helte olje og vin på sårene hans og forbandt dem, løftet ham opp på eselet sitt og tok ham med til herberge og pleiet ham.» (Bibelen).

Den hjelpeløse blir sett, møtt med empati og nærhet og blir tatt vare på, med mål om å at han skal «tilbake til livet». Historien forteller om en barmhjertig samaritan som ser, bedømmer og handler. Historien og arbeidsmodellen har overføringsverdi til et større samfunnsmessig perspektiv.

Diakoni motiveres ut fra Bibelen til å ta parti med de svake og dermed se etter de som befinner seg i «ulike grøfter, mennesker som ikke får hjelp til å reise seg» (Aadland, 2009:60). «Se» kan innebære å være vitne til at underprivilegerte grupper ikke får ta del i samfunnets goder. I mange land er eksempelvis kvinner i en utsatt situasjon, som eksempelvis aleneforsørgere uten mulighet til å få arbeid. Tar man dette som et eksempel, og anvender modellen, vil det første skrittet være mest analytisk og forholde seg til sekulær kunnskap (LVF, 2010:60). Man ser på de faktorer som bidrar til ekskludering og på hvilke muligheter som finnes til forandring. Den kunnskapen som man innhenter vil man legge til grunn for en bibelsk bedømmelse. Denne bedømmelsen vil eksempelvis være farget av det kristne menneskesynet som sier at alle mennesker er like verdifulle, og har behov for å ta del i fellesskapet og oppleve rettferdighet. Gjennom denne prosessen, ved å innhente sekulær kunnskap for dernest å legge Bibelens syn til grunn for en bedømmelse, vil man finne ut hvordan man best kan handle opp imot et gitt problem (ibid), som i mitt eksempel handlet om å løfte kvinner ut av en avmaktssituasjon. Sett at man iverksetter tiltak hvor kvinner blir satt i stand til å skape seg et inntektsgivende arbeid, man bygger nettverk mellom kvinnene og den lokale menigheten, og er i dialog med styremaktene vedrørende kvinners rettigheter og deres verdighet. Når man når målet om å endre kvinners livsbetingelser, må det diakonale arbeidet

vurdere sin rolle. Det kan handle om å være involvert i et mindre omfang, om å trekke seg ut, eller gå videre og se etter nye oppdrag. Ved å jobbe på denne måten dannes det en dynamisk diakoni som stadig søker å være tilstede der det trengs, med mål om å bidra til at mennesker gjenvinner sin verdighet, og ved at man er med på å fremme rettferdighet. Man lærer av tidligere erfaringer og metoder og tilstreber en best mulig praksis i møte med de gitte utfordringer, sett i lys av en teologisk referanseramme.

3.1.2 Sentrale begrep: Forvandling, forsoning og myndiggjøring

Hvordan diakoni utøves i praksis i møte med mennesker som er i en sårbarhetssituasjon vil være avgjørende. Alt hjelpearbeid kan bidra til midlertidig omsorg og hjelp, men allikevel ikke bidra til noen reell endring på lengre sikt, hvor mennesker kommer i kontakt med sine egne ressurser og selv skaper et bærekraftig liv og/eller samfunn. Diakonale oppdrag må ha referanserammer som gir retning og mål for arbeidet. I heftet «Diakoni i kontekst» fra LVF blir det presentert tre sentrale begrep; **forvandling, forsoning og myndiggjøring**, som gir mening og viser vei for diakonalt arbeid. Heftet «Diakoni i kontekst» er utarbeidet i et økumenisk samarbeid med referanse til internasjonal diakoni. Diakonalt arbeid retter seg gjerne mot marginaliserte grupper som blir holdt nede og urettferdig behandlet. I dette arbeidet må man gjøre seg kjent med den samfunnsmessige konteksten, og den ovenfor nevnte arbeidsmodellen, «se – bedømme – handle», blir et sentralt verktøy. Det diakonale arbeidet ønsker å lede mennesker til et nytt sted med nye bærekraftige livsbetingelser.

Forvandling beskrives som «en pågående prosess der det skjer en total reorientering av livet med alle dets forhåpninger, ideologier, strukturer og verdier» (LVF, 2010: 43). Man ser at dette er et langsiktig arbeid som krever tålmodighet og bidrar til at alle involverte blir berørt og forandret. Det handler om

«en vedvarende prosess der man forkaster alt det som vanhelliger livet og gjør det umenneskelig, og samtidig holder fast på det som bekrefter livets hellighet og den enkeltes gaver, og fremmer fred og rettferdighet i samfunnet» (ibid: 43-44).

I heftet belyser man også begrepet forvandling sett i et bibelsk perspektiv; «Innrett dere ikke etter denne verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til glede for Gud, det fullkomne» (Rom. 12,2). Denne møysommelige prosessen kan handle om å utfordre tankebygninger og handlingsmønstre som

kan ha fulgt mennesker over lang tid, og gjerne gått i arv fra generasjoner. Her kan det kreves mot og hardt arbeid for å bytte ut negative tanker og handlinger med det som gir liv og mening. I en forvandlings-prosess er målet alltid å la den undertrykte komme i kontakt med sine gaver og evner til å være skapende, og være premissleverandør for sitt eget liv. Et kjent moment er også at undertrykkeren, som kan befinne seg i nærmiljø eller som en mentalitet som gjennomsyrrer hele samfunnet, vil mobilisere kraft og gå imot den som forsøker å reise seg.

Gjennom begrepet **forsoning** kommer man til selve nerven av det kristne budskapet; Gud har latt seg forsonne med verden gjennom Jesus Kristus, og den diakonale kirke utfordres til forsonings-tjeneste (LVF, 2010: 44). Alle mennesker oppfordres til å la seg forsonne med Gud og med hverandre (2 Kor 5,19). I situasjoner hvor mennesker er blitt utsatt for vold og undertrykkelse, er en avgjørende faktor i forsoningsarbeidet, at de undertrykte får frembringe sin historie. Dette krever rom for tillit og trygget. Dessverre er mange blitt manipulert til å tie, og fått represalier i form av vold dersom de allikevel har fortalt (LVF, 2010: 45). Ved å fortelle kan man bli møtt med anerkjennelse med tanke på den urett man er utsatt for, og man gis en mulighet til å orienter seg videre i livet. Å lytte til de som blir uverdigg behandlet vil være et sentralt element i arbeidet for å være med på å skape nye livsmuligheter. Den undertrykte glemmer ikke, men gjennom forsoning kan man la fortiden miste sin kraft, i form av at den ikke blir premissleverandør for fremtiden. «Forsoning fører folk til et nytt sted og utrustrer dem til å leve i fornyede relasjoner og med nytt ansvar» (LVF, 2010:45).

Myndiggjøring av mennesker, sett i en diakonal ramme, har dypest sett sitt utspring i Bibelens skapelsesforståelse. Alle mennesker er skapt i Guds bilde, som likeverdige, med sine unike evner og gaver (ibid:46). Gjennom myndiggjøring jobber man målbevisst med at mennesker skal komme i kontakt med sine iboende ressurser, handle ut fra dem og bli verdiggjort. «Myndiggjøring innebærer alltid et maktskifte, noe som betyr en kritisk omgang med skjev maktfordeling» (ibid:46). Denne tilnærmingen tilsier at man stiller seg ved siden av de marginaliserte for å gjøre seg kjent med deres virkelighet og behov. Ikke for å pasifisere, med en ovenfra og ned holdning, som fratrar mennesker muligheten til å komme i kontakt med sine egne iboende ressurser, men snarere som en støttespiller som går noen skritt sammen med, for å forandre på de nåværende betingelser som vedkommende eller gruppen lever under.

Som diakonal støttespiller må man, som nevnt, gjøre seg godt kjent med menneskers livsbetingelser, og være bevisst på at

«verden og dens problemer tar seg annerledes ut fra de mektiges perspektiv enn fra marginaliserte grupper. Reflektert diakoni må være oppmerksom på denne konflikten og gi rom for stemmer som ellers ikke blir hørt» (LVF, 2010:59).

I myndiggjøring av mennesker vil diakonien kunne være med å bygge bro mellom de marginaliserte og de krefter som er med på å holde mennesker nede. Undertrykkende krefter kan finne sted gjennom politikk som er med på å opprettholde en skjev maktfordeling, eksempelvis ved at kvinner undertrykkes gjennom vold og diskriminering. Eller det kan handle om aidsyke som ekskluderes fra det sosiale samfunns livet. Dette indikerer at diakonal virksomhet må gå i dialog på flere samfunnsmessige nivå for å fremme forsonings- og inkluderingsprosesser (ibid:47) med det mål at mennesker gjenvinner sin verdighet og blir myndiggjorte.

Myndiggjøring er nært knyttet til begrepet «empowerment». Empowerment har gjennom lengre tid vært, og er, en nyttig referanseramme innen helse- og sosialt arbeid. Denne tenkningen har bidratt til økt fokus på brukerstyring. Man har fokus på å ikke «sy puter under armene på mennesker», men la de være med å myndiggjøre seg selv, ved å mobilisere egne ressurser som leder dem ut av en avmaktssituasjon. Man omtaler gjerne denne prosessen som en tid hvor man får hjelp til selvhjelp.

«Tre forhold løper sammen i empowerment begrepet: utviklingen av et mer positivt selvbilde, en bedre forståelse av sosiale og politiske realiteter i samfunnet, og utviklingen av bedre strategiske evner og ferdigheter for å oppnå egne og felles mål» (Thyness, 2006: 148).

Empowerment kommer til uttrykk både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. På individnivå skjer en mobilisering av krefter som virker frigjørende og bevisstgjørende, og som over tid kvalifiserer til økt deltagelse på gruppe- og samfunnsnivå (Adams, i Thyness, 2006: 148).

3.2 Det kristne menneskesynet

Bibelen starter med å introdusere livets begynnelse: «Gud skapte mennesket i sitt bilde» (1.Mosebok 1,27). Å være skapt i Guds bilde innebærer at «mennesket bestemmes ut fra sitt forhold til Gud» og livet kan sees på som en gave, fordi livet er gitt av Gud, og som en oppgave, fordi man er satt til å formidle Gud i relasjon til alt det skapte (Henriksen, 2005: 59). Gud er den som gir liv både gjennom at han skaper og opprettholder livet. I relasjon til Gud kan menneskene lære å se seg selv i forhold til Han og sine medmennesker. For at menneskene skal lære å kjenne Guds vilje for livet, er man avhengig av å kjenne Bibelen. Gjennom hele Det gamle testamentet blir mennesket utfordret til å ha tillit til, og tro på Gud – og ikke feste for stor lit til seg selv og sine egne evner og muligheter (Henriksen, 2005:60).

Behovet for fellesskap er lagt ned i menneskene fra begynnelsen av. I 1. Mosebok 2,18 står det: «Det er ikke godt for mannen å være alene. Jeg vil gi ham en hjelper som er hans like». «Slik blir vår menneskelighet fra første stund forstått som med-menneskelighet. Som «person i relasjon» er vi derfor innvevd i hverandres liv» (Engedal, 2013: 47). Man er ment til å leve i relasjon med andre.

Menneskets fellesskap med Gud vil være en forutsetning for et livbringende fellesskap med nesten. Når et menneske er bevisst på sin relasjon til skaperen, skapes det naturlig en bevissthet om å elske sine medmennesker. Da er det ikke nestens adferd som definerer menneskets respons, men det er Guds nåde. Jesus kom med denne oppfordringen: «Elsk deres fiender» (Matt. 5,44). Et møte med et annet menneske vil alltid være et møte med et medmenneske – med en annen av Guds skapninger (Kjær Nielsen, 2009: 189). I Jobs bok, kapittel 31,15 sier Job; «Han som skapte meg i mors liv, har ikke han også skapt den andre?» Dette menneskesynet setter ikke kriterier for hvem som er min neste, alle mennesker uavhengig av utseende, etnisk tilhørighet, førlighet, ung eller gammel, fattig eller rik, lovlydig eller ikke, er like for Gud og dermed også for meg.

Alle mennesker kan utføre gode handlinger, men den som lever i fellesskap med Kristus, har et privilegium: å ha blitt satt fri til å tjene sine medmennesker. Paulus skriver til Galaterne i kapittel fem: «Til frihet har Kristus frigjort oss». Her skriver Paulus at menneskene er løst fra de makter de tidligere har vært trelle under, befrielsen er radikal og gir mennesket livet som en gave og mulighet. Vesentlig er det at budskapet ikke bare handler om å ha blitt satt fri

«ifra», men like mye om å ha blitt satt fri «til». Mennesket er blitt satt fri til å leve et nytt liv i fellesskap med Kristus (Kjær Nielsen, 2009:134-135). I dette fellesskapet med Kristus vil «troen realiseres i nestekjærligheten» (Jordheim, 2009: 17). «Nestekjærligheten er en måte å leve på, en livsanskuelse, en tro, en holdning og en dannelse samtidig» (Ellingsrud i Jordheim, 2009: 17). I dette ligger det en bevissthet om og en aktiv refleksjon rundt temaet «å se sin neste». Gjennom bevisste valg vil det skje en dannelse, hvor nestekjærlighet integreres som en livsstil, og et menneskesyn som er i tråd med Bibelen vil synliggjøres.

«Å være henvist til fellesskapet med andre gir vårt liv en særegen styrke. Samtidig åpner det vår eksistens for dyp avhengighet og sårbarhet» (Engedal, 2013: 49). Ved livets begynnelse tydeliggjøres denne realiteten. Hvordan livet fortøner seg for det enkelte menneske vil være svært variabelt. Mennesker som opplever livet krevende, eksempelvis i form av sykdom, tap av relasjoner og i avslutningen av livet, vil særlig kjenne på sårbarhet og avhengighet av andres omsorg og anerkjennelse. Ut fra det kristne menneskesynet vil man kjempe for at mennesket skal kjenne seg verdifullt, uavhengig av livets omstendigheter. Det kristne menneskesynet vil verne om menneskelivet, helt fra den skjøre begynnelse til livets slutt.

Gjennom at teknologien utvikler seg skapes det både trygghet og utrygghet. Man kan redde flere liv, men man kan eksempelvis også avdekke funksjonsavvik hos et foster, som da i noen tilfeller blir valgt bort. Å velge bort et foster med funksjonsavvik vil ikke la seg forene med et kristent menneskesyn, hvor man ser alle mennesker som like verdifulle. Det kristne menneskesynet står stadig under press i dagens samfunn. Gjennom bestemmelser vedrørende abort blir ansvaret for det enkelte liv i stor grad overlatt til individuelle beslutninger. Valgene som blir tatt er gjerne farget av de verdier som råder i samfunnsdebatten. Temaet «eutanasi» vil trolig også i større grad innta plass i den politiske debatten. Mennesker som har forankret sitt menneskesyn i Bibelen vil derfor ha interesse av å bygge sterke fellesskap som verner om livet, og som gjør at man ikke vakler i sårbare situasjoner, men står fast på verdigrunnet.

3.3 Innovasjon

«Innovasjon» er et begrep som knyttes til nyskaping. Begrepet har lengst fartstid innen næringslivet, men det offentlige følger etter, og sier i sine utredninger fra 2011: «Innovasjon er et begrep for forandring og nyskaping med relevans på alle livets og samfunnets områder» (NOU 2011:13). Innovasjon fordrer kreativitet og evne til nyskaping, men fullendes først når

det nye er implementert og markedsført, og gir gjenklang i organisasjonen eller er spredd til andre organisasjoner eller sektorer (Fuglsang i Høyland og Willumsen, 2015:220). Dette viser at innovasjon alltid handler om to aktiviteter og kan defineres som: «Å gjøre noe nytt, og å utvikle dette nye til å fungere i en gitt kontekst» (ibid :220). Innenfor en diakonal referanseramme vil det være naturlig å se på innovasjon innen helse og velferd, benevnt som sosial innovasjon. EU bruker følgende definisjon av sosial innovasjon:

«Social innovation is about new ideas that work to address pressing unmet needs. We simply describe it as innovations that are both social in their ends and in their means. Social innovations are new ideas (products, services and models) that simultaneously meet social needs (more effectively than alternatives) and create new social relationships collaborations» (Murray i Willumsen og Ødegård, 2015:28).

Denne definisjonen skiller seg ut fra en tradisjonell definisjon knyttet til næringslivet, ved at den har fokus på relasjoner. «Den fokuserer på relasjoner og samhandling som er sosiale både som mål og middel, og som kan føre til at tjenester møter menneskers behov» (Samsonsens og Willumsen, 2015: 235). Iversen og Ødegård holder frem mennesket som innovativt av natur i kraft av at det evner å «skape nye tanker, følelser og (sam)handlinger, men har samtidig, paradoksalt nok, også vært preget av stabilitet, gjentakelse og stagnasjon» (Iversen og Ødegård, 2015: 142). Med henblikk på helse- og omsorgssektoren blir det interessant å se på hva som fremmer nyskaping, endring og omstilling i dette «paradoksale hverdagsperspektivet» (ibid). Sett i dette perspektivet kan man se på de interaksjoner som skjer mellom de involverte personer, eksempelvis leder, saksansvarlig, bruker og i noen tilfeller pårørende. Man kan reflektere rundt hvilke verdier som preger interaksjonen, har man en kultur som er åpen for nye tanker og ideer, kjenner bruker seg tilstrekkelig involvert, og opplever kontroll og styring i planene for sin egen hverdag? (ibid:143).

Innovasjon innen helse og omsorg, og generelt i offentlig sektor, skal ha som mål å utvikle en praksis som møter menneskelige behov. Denne prosessen starter gjerne med et «brennende spørsmål» om å skape noe nytt fordi man støter på mangler og udekkede behov (Samsonsens og Willumsen: 243). For at man skal kunne gå videre med dette «brennende spørsmålet», fordres det en kultur som gir denne muligheten. Statlige foretak kritiseres ofte for å være for målstyrte, der man gjør det som forventes for å oppnå et minstemål av forventning. Å være i et nyskappende miljø handler om verdier som etterstreber å gjøre noe litt bedre enn i går, en

kultur som gir rom for å prøve noe nytt, der man våger å dele nye tanker, man blir vist tillit og utfordret på å videreutvikle sine ressurser, med det mål å oppnå et best mulig resultat.

KS viser en film på sine nettsider med overskrift «slipp taket - fest grepet» hvor de fokuserer på innovasjon. Det hevdes at Norge i lang tid har drevet med innovasjon ved å bygge opp velferd, selv om begrepet innovasjon ikke har blitt benyttet. I dag kan det se ut som om det er blitt skapt noen hinder for innovasjon. Det fremholdes at en «nullfeils kultur» har fått utvikle seg og hindrer kommune og fylkeskommune i å tørre å gå nye veier. Videre hevdes det i filmen at man er blitt så redd for å gjøre noe feil at man lar være å skape noe nytt. «Man har gått fra å være stifinnere til å bli statstjenere» («Slipp taket - fest grepet», 2012). Denne betraktningen peker på nødvendigheten av innovasjonskompetanse som bidrar til å «tenke utenfor boksen», med «tanke både på individuelle og organisatoriske ferdigheter til endring og omstilling» (Willumsen og Ødegård, 2015: 236). Darsø sier at «inovasjonskompetanse handler om evnen til å utfordre eksisterende og innforstått kunnskap «med henblikk på å åpne sprekker for ny viten»» (Darsø, 2013:13). Denne kompetansen kan trenes gjennom utdanning hvor man dels sosialiseres inn i eget fagfelt og dels trenes på å samarbeide med andre (Hean, 2015: 159). Dette kan innebære at man får en felles referanseramme vedrørende innovering, og åpner opp for tverrfaglig samarbeid hvor man tilfører hverandre ny kunnskap og stimulerer til innovering.

Innovasjon innen den offentlige sektoren vil ofte ha utbytte av å samarbeide med det private, og man tenker at «kunnskap og erfaringer fra begge sektorene kan være relevant og ha overføringsverdi mellom sektorene» (Samsonsen og Willumsen: 235). Helse- og sosialsektoren vil eksempelvis komme til å samhandle med den private sektoren når de innoverer med hjelp av teknologi innen eldreomsorgen. En sentral innoveringsfaktor blir å kunne samarbeide på tvers av faglige grenser.

En av de største utfordringene for innovasjon i offentlige etater er å gå inn i langsiktig systematisk arbeid («Slipp taket - fest grepet», 2012). Et langsiktig systematisk arbeid kan eksempelvis være vanskelig å få til innen kommunene fordi politiske partier avløser gjerne hverandre annet hvert år, og kan bruke sitt mandat til å avslutte innovative prosesser. I det offentlige kan det også kreve mer å komme i gang med en «start up» fordi det er mange byråkratiske stemmer som skal komme til enighet, til forskjell fra det private markedet.

St. melding 29: «Morgendagens omsorg», viser en offensiv satsning på forskning som kan imøtegå dagens utfordringer ved å fremme innovasjon innen omsorgssektoren, med det som mål å skape bærekraftige velferdsordninger. Omsorgssektoren står og vil stå ovenfor store utfordringer. Man vil ha behov for en organisering som «utløser alle de ressurser som ligger hos brukeren selv, deres familie og sosiale nettverk, i nærmiljøet og lokalsamfunnet, i ideelle virksomheter og næringslivet» (St. melding 29, 2012-2013: 21). Man etterstreber altså å utløse alle mulige ressurser i det sivile samfunnet for å håndtere «morgendagens omsorg». Det råder en erkjennelse av at velferdsstaten vil være avhengig av det sivile samfunnet for å imøtekomme behovene. Noen av disse behovene knyttes til økt antall eldre med hjelpebehov og noen nye yngre brukergrupper. I dag opplever man knapphet på frivillige omsorgsytere og helse- og sosialpersonell. En omsorgsutfordring er også at brukere opplever mangel på aktivitet og stimulering av psykososiale behov (NOU 2011, 11:14). Dette er noen av hovedutfordringene som helse- og omsorgsdepartementet holder frem, og som de mener bør være gjenstand for innovering. Historisk sett har lokaldemokratiet spilt en sentral rolle som innovativ kraft. Gjennom økt satsning på innovering ønsker man å utvikle nye bærekraftige ordninger i velferdssamfunnet. Faktorer man vil vektlegge er å øke innovasjonskompetansen rettet mot helse- og omsorgssektoren i kommunene, lytte til brukeres behov og utfordringer, lytte til befolkningens behov og ønsker, og utvide samhandlingen mellom kommunale sektorer og sivilsamfunnet og frivillige (NOU 2011, 11: 47). Man ser at mange opplever å komme i «tidsklemma» ved å være i en situasjon som yrkesaktiv og samtidig gi pleie og omsorg til pårørende. Her etterstrebes en politikk som bidrar til at mennesker kan leve med denne kombinasjonen på en god måte. Man må verdsette de pårørendes engasjement, gi dem nødvendig avlastning og i enkelte tilfeller tilrettelegge for lønnet omsorgspermisjon (NOU 2011, 11: 69 og 73).

3.4 Den norske velferdsstaten

Det norske samfunnet har gjennomgått store omveltninger vedørende levekår fra den tid Hans Nielsen Hauge levde. Norge var den gang et fattig land med stillstand i teknologi og tilbakegang i økonomi, hvor Danmark dro ressurser ut av landet. Kjøpmennene sto for alt kjøp og salg, mens bøndene, som utgjorde majoriteten, ble holdt utenfor dette privilegiet og måtte overleve på det de greide å fremskaffe selv (Dyrvik, 2011: 286 - 287). Man hadde kongelige forordninger som gav retningslinjer for fattigstell. Denne ordningen skulle håndteres av hvert enkelt prestegjeld, og det ble ofte en drakamp mellom bøndene og

sognepresten. Bøndene måtte stå for de største omkostningene (Dyrvik, 2011:201). Dannelser av folkebevegelser med mål om å fremme bedre levevilkår, var forbudt, alle bestemmelser skulle komme fra kongen (Grytten, 2017). Var man i sårbare situasjoner som krevde tilsyn og pleie, var man prisgitt familienettverket. Barna skulle få skolegang fra de var syv til tolv år gamle, målet var å lære å lese trykt skrift og få en innføring i kristendom. De lærte ikke å skrive og regne. Lærerne var oftest omreisende, og det kunne ende med at barna bare fikk 100-150 dager med undervisning før konfirmasjonsalderen (Dyrvik, 2011: 178).

Gjennom det siste århundre har et velferdssamfunn vokst frem i Norge. Etter andre verdenskrig gikk man inn i en utvikling preget av høyt politisk engasjement, produksjonsutvikling og økonomisk vekst. Det har over tid utviklet seg en arbeidsmarkedspolitikk og en økonomisk politikk som har fremmet velferd. Man har hatt et kollektivt ønske, uttrykt gjennom demokrati, om å viske ut skiller mellom fattig og rik ved å gjøre ordningene universelle. Velferden finansieres gjennom at yrkesaktive betaler skatt, og gjennom tilskudd fra oljefondet. «Hovedtanken bak den norske velferdsstaten er å veve et sikkerhetsnett for borgerne uavhengig av den enkeltes betalingsevne, og samtidig bedre kårene for de dårligst stilte» (Kjølsrød, 2016:15). Gjennom velferden har man mange ordninger som gir mennesket økonomisk trygghet i sårbare situasjoner. I 2010 ble 90 prosent av stønadene gitt til husholdninger i form av alderspensjon, uførepensjon, attføringsstønader, sykepenger, ledighetstrygd, barnetrygd og kontantstøtte (Cappelen, 2011: 72). Man ser ut fra dette hvordan gode velferdsordninger følger en borger fra vugge til grav, uavhengig av sosial status. Ved sykdom, funksjonshemming og alderdom blir man gitt pleie og eventuelt medisinsk behandling. De siste tiårene har man fått reformer som bidrar til kortere sykehusopphold, og pleie og omsorg blir gitt i den lokale konteksten, i hjemmet eller på pleieinstitusjoner. Intensjonen med å tilbakeføres til hjemmet er å skape større medbestemmelse og privatliv i pasientens liv, samt gjøre økonomiske innsparinger (Romøren, 2011: 171).

Man har gode velferdsordninger for barnefamilier, noe som bidrar til at kvinner opplever at man kan kombinere barnefødsler med yrkeskarriere (Hatland, 2011: 167). Kvinners deltagelse i arbeidslivet har på mange måter bidratt til et utbygd velferdssamfunn. Omsorgsoppgaver som tidligere var ulønnet og hørte til kvinnens ansvarsområde i hjemmet, er i dag et samfunnsansvar som tilfaller staten. «Velferdsstaten er med andre ord blitt en sysselsettingsmaskin for kvinner» (Hatland, 2011: 153).

I utbyggingen av velferdsstaten har det organiserte sivilsamfunnet spilt en sentral rolle.

«Begrepet sivilsamfunn betegner kollektiv handling, samhandling og fellesskap som springer ut av samfunnsmedlemmenes egne ideer, idealer, interesser og initiativ. Virksomhetene er egenorganiserte, ikke-pålagte og har ikke økonomisk gevinst som primærformål» (Andreassen, 2016:91).

Gjennom frivillige organisasjoner skapes det fellesskap hvor mennesker kan oppleve styrke gjennom samhold, til å være med å skape noe nytt, til å løfte samfunnsutfordringer frem i det offentlige rom, til å raskere fange opp samfunnsutfordringer og fremme både materiell og sosial verdiskaping (Andreassen, 2016: 91).

«Utfordringer som velferdsstaten står ovenfor er arbeidsledighet, enslige forsørgere, ungdom som slutter på skolen før endt utdanning, fattige, innvandrere og flyktninger» (Kuhnle og Kildal, 2011: 39). Det faktum at hver femte borger lever alene bidrar også til å skape økt sårbarhet for sosiale problemer (Hatland, 2011: 149). Hvordan man skal løse disse utfordringene innenfor velferdsordningen vil være gjenstand for politisk spenning. Spenningen vil kunne handle om i hvor stor grad hver enkelt borger selv skal stilles til ansvar for sine egne livsbetingelser, og i hvilken grad fellesskapet skal ta ansvar (Kuhnle og Kildal, 2011:39). Velferdsstaten kjennetegnes av en mengde komplekse problemstillinger og kritiseres blant annet «for å være ineffektiv, for å være for dyr, for å gjøre folk avhengige av det offentlige, for å være byråkratisk og fremmedgjørende og for å frata individer initiativ og ansvar for seg selv» (ibid:29). Man har behov for å trække opp nye stier for å møte morgendagen, og som tidligere nevnt vil innovasjon være en sentral nøkkel. Man må bryte ned noen kontekstuelle barrierer og inngå nye samarbeid mellom relevante tjenesteområder (Høyland og Willumsen, 2015: 218). Sett i et økonomisk perspektiv vil velferdsordningene stå under press ved at utgiftene økes og man må finne løsninger som bidrar til at det blir balanse i inntekter og utgifter. Man ser en gradvis utvikling av private velferdsløsninger, dette kan virke avløsende på velferdsstaten, men det kan også undergrave verdien av å ha fellesskapsløsninger, som favner bredt, og som eksempelvis ikke generaliserer ut fra betalingsevne. I et komplekst velferdssamfunn med mange utfordringer kan det tyde på at sivilsamfunnet i større grad bør komme på banen, og kjempe for bærekraftige fellesskapsløsninger. I 2011 gikk man ut ifra at opp imot 5 % av omsorgsarbeidet ble ivarettatt

av frivillige aktører. Sosial- og omsorgsdepartementet sier at denne andelen bør økes til 25 % innen 2020 (NOU, 2011,11: 54). Det offentlige blir oppfordret til å verdsette og involvere brukere, pårørende og lokalsamfunnet, som et ledd i utbyggingen av et velferdssamfunn som i større grad vil ha behov for sivilsamfunnets resurser. «Et sterkt velferdssamfunn kan bare skapes sammen med innbyggerne» og man ser at man har behov for å utløse flere ressurser, hvor medborgerskapet bidrar til økt ansvar ved å delta i ulike frivillige organisasjoner og lag (ibid: 55). I dette arbeidet vil også menigheter være sentrale aktører som bidrar til at psykososiale behov blir ivaretatt og omsorg utøves, gjennom organisert og uorganisert arbeid.

4. Data og metode

Når jeg vil undersøke: «Hvilke trekk ved Huges virke som kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag?», har jeg valgt en kvalitativ tilnærming.

«Kvalitative tilnærminger gir mulighet til å studere sosiale handlinger og sosial organisasjon innenfor et mangfold av sosiale settinger, og bidrar til at vi kan utforske kompleksiteten i sosialt liv» (Thagaard 2013: 20).

«Å bruke en metode, av det greske ordet *methodos*, betyr å følge en bestemt vei mot et mål. (...) Det dreier seg om å samle inn, analysere og tolke data, dette er en sentral del av empirisk forskning» (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010:29).

Hauge sitt forfatterskap startet i 1796 og strakk seg til hans død i 1824. Gjennom bøker og over tusen brev er det mulig å gjøre seg kjent med hvilke budskap Hauge formidlet til sine lesere. «Den litterære oppgaven bygger i hovedsak på skriftlige kilder» (Dallan, 2012:223). Samtlige av mine skriftlige kilder er hentet fra Huges skrifter. Gjennom Nasjonalbiblioteket sin nettside har jeg hatt en enkel tilgang til å studere disse skriftene. Tekstmaterialet er omfattende og jeg har måttet velge ut noen skrifter, noe jeg vil komme tilbake til, som belyser de områder jeg beskriver. Etter å ha stiftet bekjentskap med Huges tekster valgte jeg å presentere tanker, verdier og refleksjoner hentet fra tekstene gjennom disse overskriftene: motivasjonsgrunnlag, leveregler, likeverd og verdiskaping og fellesskap. Overskriftene har jeg valgt ut fra tema som jeg synes utpeker seg gjennom det Hauge skriver, og som jeg opplever har en sentral plass innenfor diakonal tenkning.

Ved siden av å benytte litteraturstudiet har jeg brukt intervju som en kvalitativ metode. «Intervjuer gjør det mulig å få fyldige og detaljerte beskrivelser» (Johannessen, 2010:135). Hensikten med intervjuene var «Å samle inn data (...) som gjenspeiler den virkeligheten som undersøkes» (ibid: 33). Ofte kjennetegnes intervjupersonene av at de befinner seg i en livsverden som man ønsker å gjøre seg bedre kjent med. Mine intervjupersoner kjennetegnes av at de har tilegnet seg kunnskap om Hauges livsverden. Gjennom intervjuene ønsket jeg å samle relevant informasjon som kunne ha en utfyllende funksjon ved siden av litteraturstudiet. Primærdataen min har jeg hentet fra Hauges tekster. Sekundærdata er samlet inn gjennom intervju av tre personer. Ved at jeg bruker flere enn en metode ved innhenting av data, både litteraturstudie og intervju, benytter jeg metodetriangulering (ibid: 230).

4.1 Hauges tekster

Store deler av Hauges skrifter er blitt redigert av professor Hans Ording som var Hauges oldebarn, og utgjør ni bind, med tittel «Hans Nilsen Hauges skrifter». Disse bindene har man forsøkt å utgi kronologisk med en viss tematisering, men det forekommer noen uregelmessigheter ved at alt materialet ikke forelå ved oppstart. Jeg har trukket frem tekster fra bind 1,3,5 og 6. Bind 1 ble trykket i 1796, bind 3 består av to bind og er skrevet i 1799, mens bind 5 er skrevet under det lange fengselsoppholdet fra 1804, og bind 6 ble trykt i 1816. Utvalget har med hvilke tema Hauge tar opp i tekstene sine. Noen bind er mer praktisk rettet, og handler om mellommenneskelige forhold. Andre bind inneholder bibelundervisning hvor det er vanskeligere å trekke ut konkrete tekster som belyser Hauges virke. Jeg har vært opptatt av å finne ut mer om Hauges motivasjonsgrunnlag, hvilke verdier han holdt høyt og om hvordan hans livsinnstilling kom til uttrykk i det praktiske og mellommenneskelige.

Jeg startet med å lese «Grund-regler» fra bind 5. Ut ifra overskriften tenkte jeg at dette ville være et relevant tema, og det var det. Videre i bind 5 fant jeg noen tekster under overskriftene «Innledning til virksomme Utøvelser av patriotiske Betænkninger» og «En betænkning om den Retroendes Samfund, Kald, Modstand og Fremme som den har haft og haver, samt en Erindring eller Underretning, hvorledes den er eller skulde være» (Ording, 1953). I bind 5 fant jeg til sammen fjorten, av trettiseks tekster, som jeg refererer til. Senere fant jeg noen sider i bind 1 med overskriften «Evangeliske Levnet-Regler» (Ording, 1947). Herifra har jeg tatt med et sitat.

Bind 3 har tittelen «Den kristelige lære» (Ording, 1949) og er fordelt på to bind. Jeg refererer til tre steder i dette bindet hvor tema er kall og forvaltning av menneskers ressurser.

Bind 6 starter med overskriften «Reiser, viktige Hendelser og Tildragelser» (Ording, 1952). Under denne overskriften fant jeg fire tekster som viser Huges evne til å møte mennesker og hans evne til å se ubrukte ressurser, igangsette virksomhet og formidle arbeid.

Gjennom boken «Ånd og hånd – Hans Nielsen Huges etikk for liv og virke» av Sigbjørn Ravnåsen har jeg fått hjelp til å orientere meg i Huges skrifter. Ravnåsen refererer til mange relevante tekster, og det har gjort letingen noe lettere for meg. På grunn av oppgavens omfang har det ikke vært rom for å lese gjennom alle Huges tekster. Jeg har også fått hjelp gjennom Ravnåsen til å finne relevante tekster i brevene, men her har jeg brukt en del timer på å lese og lete på egen hånd. Jeg lette særlig etter dokumentasjon på igangsetting av virksomheter. Innimellom dukket det opp andre relevante tekster enn det jeg i utgangspunktet så etter.

En stor del av de brevene Hauge skrev er blitt redigert av cand. theol. et mag. Ingolf Kvamen og utgjør 4 bind. Bindene er skrevet kronologisk, men tar høyde for at det kan være noen feil grunnet manglende data. Tekstene jeg har hentet fra brevene, er fortrinnsvis hentet fra den tiden Hauge reiste, før fengslingen i 1804, og står i bind 1. Jeg refererer til dette bindet ti ganger. Noen tekster er også hentet fra bind 2 og 3. Bind 2 er skrevet under det lange fengselsoppholdet fra 1804, mens bind 3 inneholder usikre dateringer. Bind 2 refereres til tre ganger, og bind 3 refereres til en gang. Grunnen til at jeg hovedsakelig refererer til brevene Hauge skrev før fengslingen henger sammen med at det er i denne perioden han er mest aktiv som både veileder for mennesker og igangsetter av virksomheter.

Gjennom å undersøke Huges egne tekster, har jeg funnet trekk ved Huges verdiforankring og hvilke praktiske konsekvenser denne forankringen fikk i møte med enkeltmennesker, og til dels også for samfunnsutviklingen.

4.2 Intervju

Jeg har intervjuet Linda Helen Haukland, Per Sævik og Ola Honningdal Grytten. Valget falt på disse personene fordi jeg kjente til deres interesse for Hauge. Utvalget er selektivt, til forskjell fra om jeg hadde gjort et tilfeldig utvalg.

Linda Helen Haukland er stipendiat i sosiologi ved Universitetet i Bodø, er historiker og forfatter, og har en spesiell interesse for Hans Nielsen Hauge. I oktober 2016 ble det årlige «Hans Nielsen Hauge» seminaret i Fosnavåg på Sunnmøre holdt. Her var Haukland foreleser med tema «Spor av haugiansk feminisme». Jeg var kjent med hennes engasjement fra tidligere, og fikk gjort et intervju i etterkant av seminaret.

Per Sævik har lang fartstid som skipsreder, han har bygd opp virksomheter som har gitt arbeid til mange tusen. På grunn av sin interesse for Hauge har han i en årrekke arrangert «Hans Nielsen Hauge» seminar på Sunnmøre. Sævik skiller seg ut fra mine to andre intervjupersoner ved at han ikke har studert Hauge innenfor en akademisk ramme, men har en personlig interesse for Hauge og latt seg inspirere til å videreføre Hauge sine verdier.

Min tredje informant, Ola H. Grytten, har jeg også stiftet bekjentskap med gjennom disse seminarene. Han er professor og økonomisk historiker, ansatt ved Norges handelshøyskole. Han har en spesiell interesse for Hauge og har blant annet holdt foredrag om Hauges kallstanke, men er mest kjent for sin interesse for hvilken innvirkning Hauge har hatt på norsk næringsliv. Grytten har menighetstilknytning til Frelsesarmeen, noe som jeg også tenkte var en spennende bakgrunn med tanke på Frelsesarmeens diakonale profil.

Intervjuene er basert på en intervjuguide med en viss standardisering ved at alle intervjupersonene får samme spørsmål. Dette gjøres ofte for å lettere kunne systematisere svarene i ettertid (Johannessen m.f., 2010: 138). Alle tre informantene fikk samme spørsmål. Min intensjon var å få mest mulig informasjon og relevant data som kunne belyse min problemstilling. Deres bakgrunn og referanserammer er forskjellig, og jeg tenkte at de ville kunne ha en utfyllende funksjon, med tanke på å gi meg en grundig innføring i Hauges liv og virke.

Intervjuguiden bestod av elleve spørsmål. Fem av spørsmålene handlet direkte om Hauges virke, to spørsmål handlet om intervjupersonens forståelse av diakoni og om hvordan Hauges virke eventuelt kunne sees på som diakonalt. De siste spørsmålene utfordret intervjupersonene til å reflektere over hvordan Hauges virke ville kommet til uttrykk i dag (se vedlegg). De to forskerne, Haukland og Grytten, var først tilbakeholdne med å svare, men gjorde et forsøk. I intervjupresentasjonen vil det gå frem av teksten når jeg refererer til refleksjon fra disse informantene sine antagelser om hvordan Hauge ville virket i vår tid. I gjennomføringen av

intervjuene brukte jeg opptaker og transkriberte dem etterpå. Ved et par anledninger stilte jeg oppklarende spørsmål, og til slutt spurte jeg om de ville tilføre noe. Jeg har trukket frem noen trekk ved intervjuene som jeg har satt under de samme overskriftene som er valgt i tekstmaterialet.

4.3 Reliabilitet og validitet

«Reliabilitet handler om forskningens pålitelighet» (Thagaard, 2013:193). Ved at jeg innhenter data fra litteratur vil det være enkelt å etterprøve mine funn. Data innhentet gjennom intervju vil være preget av informantens egen fortolkning. Spørsmål som ikke handler om Hauges kontekst, men om relevans i dag, vil være preget av informantens subjektive opplevelse. Ved at jeg bare intervjuer tre personer, vil jeg selvsagt ha et smalere informasjonsgrunnlag enn ved et bredere utvalg.

«Validitet i kvalitative undersøkelser dreier seg om i hvilken grad forskerens fremgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten» (Johannessen m.f, 2010:230). Mitt utvalg av tekster vil være preget av min subjektive forståelse av hva som vil være relevant å trekke frem for å belyse min problemstilling. Ved valg av andre, eller flere tekster, kunne informasjonsgrunnlaget være annerledes og således kunnet bidra med andre fortolkningsmuligheter. Ved å bruke andre eller flere informanter ville også det materialet kunnet sett annerledes ut og bidratt til andre vinklinger. Hvordan mine funn blir behandlet og representerer virkeligheten, altså hvorvidt jeg reflekterer hvordan Hauge sitt virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag, vil bære preg av min subjektive forståelse av hva som er relevant å trekke frem i kombinasjon med hva jeg forholder meg til av teoretiske referanserammer.

4.4 Metodekritikk

Min primærmetode er litteraturstudium. I og med at jeg får hjelp av boka «Ånd og Hånd» av Sigbjørn Ravnåsen til å finne relevante sitat fra Hauges tekster, kan jeg miste relevant informasjon ved å unnlate å saumfare alle Hauges tekster på egenhånd.

Min sekundære metode er intervju av tre personer. Jeg kunne ha gjort det annerledes ved eksempelvis å gjøre en kvantitativ undersøkelse gjennom spørreskjema. Gjennom å sende ut

tjue spørreskjema til personer med en viss kjennskap og interesse for Hauge, kunne jeg fått andre funn enn gjennom intervjuene mine. Jeg kunne fått mange respondenter som hadde samme oppfatning av Hauge sitt virke, eller på den annen side, få respondenter som eksempelvis pekte på de verdiene som mine intervjupersoner holder frem. Særlig ved å bruke «spørreskjema med på forhånd oppgitte svaralternativer» (Johannessen 2010: 259), ville jeg fått data som jeg kunne kategorisere og generalisere. Gjennom å gjøre intervju, med en viss standardisering, men med åpne spørsmål, opplevde jeg det positivt å få informasjon som jeg ikke nødvendigvis ville kunnet få gjennom et spørreskjema. Selv om noen beskrivelser og verdier knyttet til Hauge var felles for de tre intervjupersonene, hadde de ulike vinklinger og ga ulik informasjon. Grytten gav eksempelvis mye informasjon vedrørende næringsvirksomhet, mens Haukland fortalte mye om Hauges sosialetiske tenkning knyttet til arbeidslivet. Disse nyansene ville kunnet gå tapt gjennom spørreskjema.

Dersom jeg hadde valgt andre intervjupersoner, kunne vinklingene og nyansene sett annleddes ut, og det kunne påvirket min besvarelse i en annen retning enn i dag. Jeg valgte personer som jeg hadde en viss kjennskap til fra før og som jeg visste var begeistret for Hauge. Ved å ha valgt ukjente intervjupersoner kunne jeg fått andre vinklinger og eksempelvis en mer kritisk tilnærming til Hauge og hans virke.

5 Hauges tekster og en intervjupresentasjon

I dette kapittelet vil jeg først presentere Hauges tekster og deretter intervjuene.

Hauge forfattet flere bøker, avhandlinger og mer enn tusen brev. Ofte skrev Hauge i sene nattetimer, fordi han deltok i arbeidslivet på dagtid, eller var på reise, og om kvelden holdt han gjerne oppbyggelsesmøter. Senere skrev han mye under det lange fengselsoppholdet. Gjennom disse tekstene blir man kjent med Hauges tanker, verdier og virkelighetsforståelse, hvor Bibelens lære ligger som en grunnpilar for alt han foretar seg. Her deler Hauge med sine lesere hvilke forventninger han har til sine tilhengere, kalt vennsamfunnet eller leserne. Livet måtte leves i pakt med Bibelens lære og hos alle lå det mulighet til vekst og utvikling, både på det åndelige og materielle planet.

Store deler av Hauges skrifter er blitt redigert av professor Hans Ordning og utgjør ni bind, med tittel «Hans Nilsen Hauges skrifter». Jeg har trukket ut sitat fra bind 1, 3, 5 og 6. En stor

del av de brevene Hauge skrev er blitt redigert av cand. theol. et mag. Ingolf Kvamen og utgjør fire bind, med tittel «Brev frå Hans Nielsen Hauge». Her har jeg trukket ut sitat fra bind 1, 2 og 3. I kapittel fire har jeg redegjort nærmere for de tekstene jeg har valgt å benytte.

Ved å ha lest i Huges skrifter, sett i et diakonalt lys, har jeg funnet relevante tema og satt underskriftene; motivasjonsgrunnlag, leveregler, likeverd og verdiskaping og fellesskapet. Nødvendigheten av fellesskapet er gjennomgående i alt Hauge foretar seg, gjennom sterke fellesskap skaptes verdier, derfor har jeg valgt å sette verdiskaping og fellesskap under samme overskrift.

5.1 Motivasjonsgrunnlag

Hauges trosliv bar preg av stor kunnskap om Bibelen, noe han redegjør for i sine skrifter. Hauge var tydelig på at en tro uten gjerninger var en død tro. Han kjente godt til menneskenes utfordringer, hvor sult og fattigdom truet deres eksistens. Denne nøden krevde handling motivert ut fra Guds kjærlighet; «Hvad Gud imot os har gjort, det bør vi gjøre mod vor Næste (...) og her i tiden lade vor menneskelige Dyd og Flid vises i gode Gierninger mod Ven og Fiende» (Kvamen 1971:189). Gode handlinger rettet mot nesten så han på som et gjensvar på den godhet Gud har vist mennesket. Et annet sted underbygger han sin overbevisning ved å henvise til ett av brevene i Det nye testamentet i Bibelen hvor kallstanken kommer til uttrykk:

«...han har udvalgt os til at være saare flittige til gode Gierninger, Tit 3 Cap. 14 v thi er Christus Godhets Kilde og vi skulde have Drikke deraf, saa maatte det og vises hos os, at vi vare hans Børn, for da beviste vi vår Troe når vi omgaaes i Kierlighed, Gavnildhed, Dydighed, Tienestvillighed og Flittighed til at hjelpe og give vor Næste, at vi kunne saa arbeide med vores Lemmer, saa vi heller kunde tiene og give, end lade os tiene og være til Besvær at tage...» (Ording, 1949:50).

Her belyser Hauge hvordan troen blir synliggjort gjennom å tjene andre. Et annet sted skriver han:

«..min Løst har vært at utforske Meneskenes Næringsvei, del for den Nøte at underette andre og kome til Hjelp i Nødstilfelde, dels af Ærfarenhed, at legems Nød tvinger Hierte eller Sielleevnerne mot Velien undertiden til adskillige Kaar eller Foretagende,

og at det Legemlige maa forenes med det Aandelige (...) det er Gud Herrens Villie, at Vi som haver, skal paa bæst Maade søge at bruge hans Skabninger»

(Ording 1953:292).

Dette utdraget er hentet fra noen sider der Hauge har satt «Udøvelser av patriotiske Betenkninger» (Ording 1953) som overskrift. Gjennom sine reiser fikk Hauge innblikk i hvordan mennesker drev sine virksomheter, han plukket med seg ny kunnskap som han formidlet videre til andre, og ikke minst delte han av all sin praktiske kompetanse, som han i stor grad hadde tilegnet seg hjemme på gården. Hauge motivertes til handling der mennesker levde i nød. Han evnet å se nye muligheter, og gjennom veiledning bidra til at nye arbeidsmetoder kunne iverksettes, og verdier skapes. I teksten leser man også hvordan Hauge ønsket å formidle at Gudslivet og hverdagslivet hørte sammen, videre holder han frem at forvalteransvaret er Gudgitt. Gjennom sin tjeneste motivertes Hauge av å se at menneskelige ressurser ble koblet med naturressurser, noe som bidro til at jordbruk og annen næring gav verdier og skapte flere arbeidsplasser. Selv om det var nødvendig med økonomisk vekst, var ikke dette den eneste målsettingen med å formidle arbeid. Huges sosialetiske tenkning kommer til uttrykk i hans tekster: «Vi haver derfor lagt sammen til Handel, Fabriker og til at dyrke Iorden saa ledige kan have at arbeide på...saa vi kan hindre Lediggang» (Kvamen,1971:227). Arbeid var nødvendig for å livberge seg, men også for å kjenne seg verdifull, inkludert og for å forhindre sosial nød i hverdagslivet, som for mange gav seg utslag i passivitet og alkoholmisbruk.

Oppsummering.

Hauge motivertes ut fra Guds kjærlighet til å hjelpe mennesker ut av fattigdom. Han brukte sine evner til å se muligheter i naturen og i mennesket. Han knyttet sammen ressurser og skapte verdier. Hauge var tydelig på at gudslivet forpliktet til å se sin neste, og at gudslivet og hverdagslivet hørte sammen.

5.2 Levere regler

«Bliver de betroet noget Pund af Gud i det Aandelige eller Timelige, Saa vær gode Huusholdere derover, og ophøyet ikke deraf, men Betænk at det er laant af Gud (...)thi naar enhver aagrer med Sit Pund, saa faaer han Løn, enten han er da betroet meget eller lidt.» (Ording 1949:106)

Når Hauge bruker begrepet «pund» omhandler det menneskenes ressurser som evner, eiendom og kapital, som han mener er gitt av Gud. Ressursene skulle forvaltes på best mulig måte for en selv og for fellesskapet. Enhver skulle betjene den oppgaven som de egnet seg best til. Hauge mente at fremgang var knyttet til et disiplinert hverdagsliv med en høy moralsk standard:

«Udryd (...) ei alene Stolthed, men og Ærgierrighed, der sætter Gud og Næsten tilside! Utrydd ei alene Gierrighed, men og Egennytte, som er Aarsag til meget Ondt; ei alene Fraadseri og Drukkenskab, men og Overdaadighed, der forminsker det Gode, I kunde hielpe den Trængende med, og understøtte den fattige gode tiener især» (Kvamen, 1972: 35).

Hauge trekker stadig frem nestekjærlighet-aspektet, hvor enhver er forpliktet til å agere i møte med den andres nød:

«Hvosomhelst Gud viser dig en Leilighed, til at betee Kierlighed mod fattige, Syge, Nødlidende, da lad den ja ikke gjerne gaae forbi. Thi hvo som lever i Kierlighed, han lever i Gud» (Ording, 1947: 259).

Hauge så faren ved at fremgangsrike mennesker lukket øynene for andres nød:

«Altfor ofte erfares, at den virksomme falder til Gierrighed og Høyhed, har sin Lyst og Drift i at have og drive meget, et Formaal som de andre maa tiene og være underlag tefter hans eget Sind og han eftersøger ikke, at det er Dødens Vei. Thi Livets Vej er Kierlighed og Lyst til at tiene for at ophielpe andre med til Livets Nødvendigheder, formere det sande Gode og holde seg selv fornægtet fra Verden.» (Ording, 1953:202)

At menneskers rikdom vokste var et gode, som Hauge gledet seg over, bare forvalteransvaret fulgte med og kom til uttrykk gjennom nestekjærlighet: «Ligesom Rigdom ikke skader, men gavner den Troende til at tiene flere» (ibid:166). Senere i samme tekst kommer han med denne advarselen:

«Vi bør derfor nøye vogte oss for alt Skiin af Ærgjerrighed og Egennyttighed eller Elsk til Chreaturene, vise en sand Fornægtelse og udstrakt Kierlighed til at arbejde til det menneskelige Vel» (Ording, 1953:191).

Livet skulle leves til det beste for fellesskapet, man skulle ikke være bundet til det jordiske, men ha sitt blikk «himmelvendt». En annen fallgrube mennesker kunne gå i var å fremheve seg selv og sine gode gjerninger; «Farisæerne udraaber sine gode Gjærninger af stolthed. Men den Dydige gjør det andre til Exempel og gavn, hvilket hele Naturen og Samvittighedens Stemme befæster, de bør gjøre» (Ording, 1953:121).

Gjennom et disiplinert liv, eller som man kanskje kan omtale som et disiplinert disippel-liv, skulle Guds kjærlighet bli synlig for andre mennesker, og Gud bli gitt ære:

«Ligesaa skulde jeg paaminde dig, at du jager efter Stadighed i dit Væsen, Ord og Gjærninger, holder de andre i samme Orden saa at Lyset skinner for Verden og Faderen kunde æres ved vor Flid...» (Kvamen 1974:76)

Oppsummering.

Hauge mente at ressurser som evner, eiendom og kapital skulle forvaltes til det beste for fellesskapet. Hauge formidlet at menneskers egoisme ikke måtte stå i veien for kjærligheten til Gud og nesten. Nestekjærlighet kom til uttrykk gjennom en nøktern livsstil som bidro til at man hadde noe å gi videre til fattige.

5.3 Likeverd

Som tidligere nevnt skulle de evner enhver hadde, forvaltes på best mulig måte. Hauge, som selv var en aktiv forkynner, så det som en sentral del av livet å holde oppbyggelsesmøter rundt om i hjemmene. Han holdt frem at de som kunne tale og legge frem Bibelens budskap på en best mulig måte, utøvde denne tjenesten. Her måtte alder og modenhet noen ganger vike til fordel for ungdommer som hadde en bedre evne til formidling:

«om nogen af de Yngre, som endnu ikke er nok prøvet, havde store Gaver og kunde mere tale end de Ældre, saa bør han nok bruge disse Pund, men dog ikke gaa sin Vei fri, men staa under de Ældstes Paamindelse og Tilsyn» (Kvamen, 1972: 215).

Her holder Hauge fram en kvalitetssikring hvor de yngre er under tilsyn av de eldre. Et annet sted underbygger han sitt syn ved å vise til Bibelen. Her sier han blant annet at en ved å holde tilbake de gaver man har fått, ikke tar Guds nåde på alvor. Det man har blitt gitt, skal tas i bruk, uavhengig av alder:

«saa er Apostelens Advarsel, at vi ved deres Foragt ikke skulde beskiemmes, endog om vi var unge som han siger i 1. Tim. 4 Cap. 12 v lad ingen forakte deg for din Ungdom, at vi skulle blyes eller have nogen Undseelse for vår Ringhed, og derfor vige eller lade oss boie av Verdens Høie, og saaledes gjøre Guds naade til intet» (Ording, 1949:50)

Hauge inspirerte ikke bare menn til å forkynne, han opplevde at også kvinner var blitt utrustet til denne oppgaven: «nu er en overvættes stor Naadegave overøst mange, af baade Mand- og Qvindkiøn, til at tale og forklare Guds ord» (Ording 1949:539). I sitt utstrakte arbeid så Hauge det som nødvendig å utnevne åndelige ledere rundt omkring i bygd og by. Han beskriver en åndelig leder med disse kvalitetene: «den jager mest etter Ydmyghed og Kierlighed, sig selv at forringe, og hade, de skal være vært Sted, enten de er unge eller gamle, rige eller fattige i Verden, Qvindekiøn eller Mandkiøn» (Ording 1953: 286). Kjønn, alder og sosial status skulle ikke hindre noen i å utføre denne oppgaven. Flere kvinner ble tildelt ledervervet, disse nevner Hauge med navn: «Karen Nielsdatter Hauge, Bergen, Randi Løvaas, Trondheim, Kjersti Ust, Trondheim, Ingebor Soelberg og Kari Soelberg paa Hedemarken og Gundro Røgeberg paa Eger» (ibid).

Videre mente Hauge at det rådende kjønnsrollemønsteret i gårdsdriften ofte kunne stå i veien for effektivitet og best mulig utnyttelse av ressursene. Dessuten mente han at å ta del i hverandres arbeid ville gjøre de bedre rustet til å håndtere hverdagen dersom den ene ektefellen falt bort. Han sa:

«Men den Uskiek findes paa endel Stæder, at det haaldes for Vanære om Quindefolk arbæyder på adskiligt, j sær Iordyrkning og Frogternes Tilbereding, som de efter Vanen siger er kun Mandspersoners Gierning. ....Ligesaa er det med den staaite vedtagne Skiek og Forakt hos nogle af Mandkiøn, der enten ike vil eller skiems ved at arbæyde til Klæder m.m. i det huuslige liv, som de siger kun tilhører Quindekiøn og er til Vanære for Mandspersoner» (Ording 1953:290).

I og med at Hauge ville se hvert menneske som likestilte, gikk han også imot den rådende forståelsen av at ingen måtte gifte seg med noen av lavere stand. I sitt andre ekteskap giftet han seg selv med en kone av husmannsfolk. Videre ville han til livs all undertrykkelse som hindret mennesket fra å utvikle sine evner og få en naturlig plass i arbeidslivet. Et sted sier han; «De som haver Guds visdom, søger at tiene andre og dæmpe Ondt med Snildhed. Men de falske søger egne ting (...) denne Elende som Verden nå ligger i av Falskhed og Næstens Undertrykkelse» (Ording, 1953:112). Med suksess fulgte også forvalteransvaret med, noe som innbefattet at flere skulle inkluderes i arbeidslivet og bli gitt mulighet til å livnære seg. Man skulle se på andre som likeverdige til å ta del i godene.

Erfaringen viste at ikke alle ledere av ulike foretak hadde de karaktertrekkene som Hauge anså som nødvendige for et godt lederskap, hvor de ansatte, som han betegner som «tjenere», ble dårlig behandlet. En person som hadde en maktposisjon, skulle ikke bruke denne til utnyttelse og undertrykkelse. Begrunnelsen var at alle mennesker var likeverdige og skulle omgås med respekt. Hauge mente at ledere stod i en særstilling med tanke på å ivareta sine medarbeidere: «den Største, skal være alles Tiener» (ibid:186). Arbeiderne skulle på sin side opptre ansvarsfullt og flittig. Hauge var tidlig ute med å bane vei for rettigheter knyttet til arbeidslivet:

«Styres Huustand slet eller Tjenerne ikke ere flittige og troe, saa kan de samtlige komme i Mangel. Er Huusbonden ond, egenraadig, herskende, ødsel eller karrig, saa maa Tjenerne uskyldig lide. Vilde han ikke bedre sig, eller han efter egne Luners skadelige Indfald og Lyster regjerte, saa burde Tjenerne, naar de fleste av dem var enstemmige, tvinge ham til at overlade sin Magt til andre» (ibid:119).

Oppsummering

Hauge formidlet et likeverdssyn. Hauge ville ha best mulig utnyttelse av ressursene. Dersom en ungdom eller en kvinne var best egnet til å fremlegge Bibelens budskap skulle denne gjøre det. I gårdsdriften utfordret han menn og kvinner til å bryte med det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret og på den måten være mer effektive og verdiskapende. Kvinner fikk lederverv i bedrifter og som åndelige veiledere. Mennesker som hadde funksjonsavvik skulle behandles med respekt og inkluderes i arbeidslivet. Autoriteter skulle ikke opptre undertrykkende. Som leder skulle man se på seg selv som den andres tjener.

5.4 Verdiskaping og fellesskap

Et sentralt ledd i Hauges samfunnsbygging var å skape verdier, både økonomiske og sosial-etiske. For at disse verdiene skulle få gjennomslag måtte menneskene stå sammen, i et slitesterkt fellesskap. Hauge mente at disse verdiene var forankret i Bibelens lære.

Hauge holdt fram at et godt grunnlag for barns utvikling og evne til samfunnsansvar startet i hjemmet. Så tidlig som mulig burde barn bli gitt eksempler på «Moralitet, Sædelighet og nøttige Gierninger» og at man som foresatte skulle «give Akt paa Børns begreper eller Gaver og Kræfter (...) give det saa mange Kundskaper som mulig» (Ording, 1953:289). Hauge bidro til forståelse av hvorfor barn, og her særlig ressurssterke barn, endte opp med en negativ livsførsel og gav råd om hvordan dette kunne forhindres:

«Ærfarenhed lærer, at Ledighed er Hovedsæde for Laster, j sær hos de stærke, driftige eller mest begavede menisker som ike bliver anvist og tilhaalt at bruge sine Gaver j nøttig Værksomhed, saa disse da misbruger sine Kræfter og Gaver til egen og fleres Skade. For saadant at forekome, burde læges Planer j Tide til at hindre det Onde og befordre det Gode» (ibid: 289).

Også de som var funksjonshemmet skulle ha et arbeid å gå til, da det for den enkelte lå en stor verdi i å ha arbeid mellom hendene. I ett av sine brev skrev Hauge til noen venner som drev boktrykkeri, og la inn et ord for en ung gutt som levde under vanskelige forhold:

«Her er en på..14 Aar som haver noget Skade i Haand og Fod, om han kunde noget tiene deri eller andet, at skrive og arbeide efter Kræfter. Han er noget bøvelig, dog rask av sitt Væsen og Minde» (Kvamen,1971:188).

Hauge så mennesker og deres muligheter. I takt med at nettverket vokste, vokste det også frem flere muligheter for mennesker som trengte arbeid.

I Hauges skrifter, hentet fra «Reiser, viktige Hendelser og Tildragelser», kan man lese om hvordan Hauge iakttok mennesker:

«hos ethvert Menneske jeg traf, særdeles de jeg oppholdt mig i nogen Tid, lagde nøye Mærke til deres Sindsstemning, deres Taler, Levemaade, Klædedrakt, kort sagt: deres ind- og udvortes Væsen» (Ording, 1952:6).

Hauges evne til å bli kjent med mennesker gjorde at han var god på å finne mennesker til å gå inn i det arbeidet de passet best i. På samme måte som han «kartla» mennesker, gjorde han det samme med naturressursene: «jeg fant der megen udyrket Jord, hvorfor jeg proponerede for nogle Familier Syd på Norge at flytte der Nord, som også skede, og de fik der bedre Kaar end de før havde» (ibid:33). Her kobler han ubrukte ressurser med mennesker som trenger bedre betingelser for jordbruket sitt. Videre beskrev Hauge en ide til næringsvirksomhet som han hadde videreformidlet til noen han mente hadde kompetanse til å utvikle virksomheten;

«fra Bardujordene reiste jeg nedad en Strømelv til Bardufossen, hvilket er det steileste og høyeste Vandfald i Norge; dog vandes Mængde ikke er over $\frac{1}{4}$ mod Sarpfossens; her saae jeg Leilighed til at Vandet kunde deels ledes, deels mineres igjennem Fjeldet langs fossen, så at derved kunne drives Sauge, Stampe- og flere Slags Maskiner, som var stor mangel på der i Landet, ligesom og Tømmer kunne ledes derigjennem, som ellers slår seg i Stykker i Fossen. En Mængde birk og Oreskov bliver der opbrændt som Braater, hvilken Aske kunne bedre benyttes, naar den blev samlet og deraf tilvirket Potaske; thi tilraadte jeg nogle fra Opdal ved Dovre at reise did for at anlægge Potaske - Kogerie» (ibid:33).

De Haugianske fellesskapene la nøysomhet og flittighet til grunn for sitt liv og virke. Denne disiplinen var ifølge Hauge nødvendig dersom man skulle drive til vekst og utvikling, både materielt og åndelig. Hauge var samtidig opptatt av å skape gode arbeidsforhold. Han veiledet sine tilhengere i hvordan de best kunne ivareta nye i arbeidsfellesskapet, det handlet om å bedrive god arbeidsmoral, skape trygghet og inspirere til et levende Gudsliv:

«Bliv fruktbar, og drag andre med! Ikke giv dem haard Mad eller begiær fuldkomment Arbeide af dem som staar i Fødselen! Ja, om de er født, saa kræv dog ei mere end som de vokser til i kræfter! Dog heri gjelder det og ikke være for ettergiven, især med dem som ikke kjender sin Afmakt og sit Onde. Fordre dem, saa de kan aabenbares, lok dem saa og forman dem til å søge Herren om Kraft til at gjøre det som Gud behager!» (Kvamen 1971:165).

I et brev til «vener på Vestlandet» deler Hauge sine betraktninger fra «Egers Papir Fabrik»:

«Her er dog meget udrettet i det Timelige, ja store lysende Gierninger for Verden. Og større havde dem været, havde Troen faaet sin kraftige Kiærlighet virket i alle med stor Visdom(...)Dog jeg synes her er meget gjort av saa eenfoldige og ulærde Mennesker, som og i Troe og Flid har mest med Sved fortient i skillingsvis, dog draget sammen til nogle 1000 Rixdalers Værdie» (Kvamen, 1971:59).

Betraktningen kan vitne om et inkluderende arbeidsmiljø som favner bredt, både ufaglærte og mennesker som ikke ble regnet som de mest ressurssterke deltok, og oppnådde både en sosial og økonomisk gevinst. Her holdt Hauge også frem et aspekt som han mente ville øke «gevinsten»: den mellommenneskelige kjærligheten som sprang ut av Gudstroen.

Uavhengig av hvor Hauge var, bidro han alltid i den daglige driften. Han hadde inngående kjennskap til forholdene i vennsamfunnet og bidro med å øke kompetanse der det trengtes. Han veiledet ledere og drev opplæring av nye arbeidere. Innledningsvis under «Reiser, viktige Hendelser og Tildragelser» forteller Hauge at han dro til Christiania: « for at paaskynde de førstnævnte Skrifters Trykning, hvorfor jeg blev i Boktrykkeriet i 3 Maaneder, ved hvilken Leilighed jeg lærte noget at trykke, samt ogsaa at inbinde Bøger» (Ording, 1952:5). Da Hauge besøkte Nordsalten sommeren 1803, sendte han brev til «vener i Sør-Noreg». Brevet vitner om et vidt spekter av virksomheter som Hauge hadde vært med på å fremdrive gjennom sin kompetanse, han skriver:

«Jeg haaber nå at I Troende af samme Sind driver flittig paa det Anlagte og Begyndte: Fabrikker, Fartøyer, Bygninger, Handel, Søfart, Haandværker, Møllebrug, Fiskeri og at I dyrker Jorden» (Kvamen 1971: 191).

I 1813, under det lange fengselsoppholdet, fikk Hauge et brev fra Det Kongelige Selskap for Norges Vel hvor de etterspurte en strømpe-vevemaskin. De lurte også på om det var noen i vennsamfunnet som stod bak oppfinnelsen av maskinen (Ravnåsen, 2010:138). Hauge svarte ikke på spørsmålet om han kjente til oppfinneren, men gav svar på hvor de kunne få tak i maskinen. Han oppgav to steder, den ene gjengitt her: «Halvor Ophuus troer jeg har faaet sin

Maskine fra Trondhjem, hvor jeg ved Strømpe-Væving for dum Tid var i Gang» (Kvamen, 1972:65). Det kan ha vært Hauge som var oppfinneren til denne maskinen, da Hauge var god på å se muligheter for forenklet arbeidsprosesser, eventuelt hadde han bare kompetanse på å bruke den. Ut av brevet kan man også lese at mange hadde fått opplæring i denne særegne maskinen, og at dette var en forretningsvirksomhet.

Hauge mente at ingen skulle spare pengene sine til dårlige tider, men investere og være med å bygge opp arbeidsplasser. Utveksling av brev mellom Hauge og hans tilhengere var nødvendig for blant annet å tilføre ressurser til drift av virksomheter. I et brev vedrørende drift av en papirmølle og annen virksomhet, skriver Hauge til venner på Hedemarken, hvor han ber om økonomiske midler:

«Kunde de sende hid noget, for at have baade til Møllen og i Handelen, som skulde sættes i Bragernes, ja og som skal for det første oplægges Sild, og saa bages Brød av Anders Kruskebakken, at føre til Nordland, som det med Sielens Brød til Vinteren kunde utdeles der» (Kvamen, 1971:163).

I et annet brev takker Hauge en eldre dame for hennes økonomiske bidrag til hans virke (ibid:81). Her er det snakk om hele 1000 riksdaler, og trolig snakk om en velstående dame, som har blitt overbevist om at Hauge gjør et viktig arbeid. Denne nettverksbyggingen innad i vennesamfunnet, samt noen positive bekjentskap i overklassen, skapte muligheter for å investere og bygge ut virksomheter. Det handlet ikke minst også om Hauges frimodighet og evne til å gjøre gode investeringer og forretninger.

Innflytelsesrike personer motarbeidet ofte arbeidernes interesser, men dersom noen gjorde det motsatte, hadde Hauge et våkent blikk for disse, og responderte gjerne gjennom brev. I et brev til en greve med navn Moltke, skrev Hauge at han var kjent med grevens positive innstilling til alle mennesker. Videre at greven «haver utgivet Plakat i sitt betroende Stift, at hver kan nyde frihet til at bytte og kjøbe sig Fødevarer, af hvem eller hvor han dem kan faa» (Kvamen, 1971:157). Dette trekker Hauge frem som noe positivt, fordi bønder og andre arbeidere ofte hadde restriksjoner vedrørende handel. Senere i brevet skriver Hauge: «Borgeren og Mesteren faar mindre til sin store Prakt og Overdaad. I sin rettfærdige Handel og Sved kan enhver æde sit Brød» (ibid: 157). Dette brevet vitner om at Hauge bekreftet de positive kreftene som var med på å fremme likeverd, og her en rettfærdig handel, for alle mennesker. Hauge refset

overklassen, og særlig presteskapet, fordi de ikke bidro til fellesskapets beste. Han ønsket heller å bygge nettverk med dem som viste en demokratisk ånd.

Oppsummering.

Hauge etterstrebet å skape verdier av både økonomisk og sosialetisk karakter. Han utviklet og inspirerte andre til å utvikle bærekraftige virksomheter som bidro til å redusere fattigdom. Gjennom å gi opplæring og ved å skape nye virksomheter fikk man varer som landet trengte. Det ble dannet arbeidsfellesskap som inkluderte ulike mennesker, også de med funksjonsavvik. Som leder skulle man vise omsorg i møte med sine arbeidere og skape trygghet. Hauge formidlet at arbeidsomhet og verdiskaping til fellesskapets beste var en livsstil som vitnet om gudstro. Gjennom gode gjerninger ble det Gud-gitte forvalteransvaret synliggjort.

5.5 Intervjupresentasjon

Jeg vil presentere noen utdrag fra intervjuene som belyser de aktuelle temaene; motivasjonsgrunnlag, levereregler, likeverd og verdiskaping og fellesskap. Valg av overskrifter henger sammen med de overskriftene jeg valgte å sette da jeg arbeidet med Hauges tekster. Intervjupersonene mine heter Linda Helen Haukland, Per Sævik og Ola H. Grytten. De er presenterte under metodekapitlet. Når jeg i det følgende refererer til intervjupersonene, benevnes de med etternavn.

5.5.1 Motivasjonsgrunnlag

Det første Haukland tenkte på da hun hørte navnet Hans Nielsen Hauge var «frelse»: «Frelse med mange dimensjoner. Frelse fra fattigdom, fattigdom er ikke lengre Guds straff. Frelse for hele mennesket, både materielt og åndelig» (Haukland, 2016). Hauge «handlet ut ifra kjærlighet, han ønsket å gjøre noe godt, og så møtte han motstand og den motstanden tålte han (...) han er lydig mot kallet sitt (...) Gud er hans garanti og ikke mennesker» (Haukland, 2016). Grytten pekte på kallsopplevelsen til Hauge som en sterk motivasjonsfaktor. Hauge var kalt til å gjøre noe for menneskers ånd, sjel og legeme. Dette kallet fikk en «hel haug» med praktiske konsekvenser, «men han begrunnet alt han gjorde med et vers fra Bibelen» (Grytten, 2017).

Når Haukland fikk spørsmål om hvordan Huges virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag, svarte hun blant annet at hun

«tror Hauge ville hjulpet mennesker til å få Gud i sentrum, så menneske kan bli menneske. Å få lov til å være der, og å få lov til å hjelpe andre som trenger de, mer enn de selv trenger hjelp. Det er noe med å glemme dette intense egofokuset som er så nedbrytende (...) Vi er tilbedere, vi er skapt til å tilbe en stor Guddom, vi er ikke skapt til å tilbe oss selv» (Haukland, 2016).

Oppsummering.

Hauge opplevde å få et Gud-gitt kall til å hjelpe mennesker ut av fattigdommen. Han ville vise mennesker veien til «frelse» både materielt og åndelig. Bibelen var Huges motivasjonsgrunnlag.

5.5.2 Levere regler

Haugland viste til den antimaterialismen som rådet i den haugianske bevegelsen.

«Vi har en fortelling fra Nord-Norge der de best stilte konene lot stakken bli hullete i stedet for å skaffe seg en ny, fordi det var fattigfolk som skulle ha mat og klær, det var ikke de som skulle «skinne»» (Haukland, 2016).

«Hauge mente at det å leve i luksus var like uverdigg som det å leve i fattigdom (...) Hvis vi blir forbrukere og ikke forvaltere, da blir det noe uverdigg over det» (Haukland, 2016). Grytten bekrefter den samme oppfatningen. Man skulle leve i nøkternhet og med arbeidsmoral.

«Dersom noen av hans egne levde i luksus, så stakkars dem. I dag ville Hauge ganske sikkert refset mennesker som lever i luksus» (Grytten, 2017). Sævik pekte på kontrasten mellom Huges tid og i dag. Han mente at mange er svært opptatt av materialisme, fritid, og hvor mange behagelige ting man kan bygge rundt seg selv. Sævik trekker frem at eldre i dag lar være å arbeide, og noen kjøper seg bolig i Spania i stedet for å engasjere seg i samfunnet. Sævik sa at Hauge var opptatt av å ha noe å leve for og noe å leve av. Denne balansen opplever Sævik er viktig, og opplever at den åndelige dimensjonen i vår tid, hva man lever for, er blitt nedtonet (Sævik, 2016).

Grytten beskrev Hauge som et medmenneske som:

«la ekstrem vekt på å være vennlig, ekstrem vekt på å vise ansvar og hjelpsomhet, og ekstrem vekt på å veilede mennesker. Særlig det med ansvar, at folk skulle ha et arbeid (...) Det var det som stod øverst» (Grytten, 2017).

Oppsummering.

Hauge mente at menneskene skulle være gode forvaltere, leve nøkternt og arbeide for fellesskapets beste. Man skulle være vennlig og etterstrebe å gi mennesker arbeid.

5.5.3 Likeverd

«De haugianske verdiene er jo først og fremst likeverd. Gud har skapt alle og frelsen er for alle, derfor er alle like mye verdt. Men alle er ikke like (...) det er ikke en likhetstanke, men en likeverdstanke» (Haukland, 2016).

Alle skulle være med i arbeidet inklusiv de som hadde funksjonsavvik.

«Man så den enkelte og realiserte den enkelte, i stedet for å ønske seg at alle var like (...) «Hva er ditt potensial, hvordan kan jeg løse ditt potensial?», det er veldig forskjellig fra «nå skal du bli som meg!»» (Haukland, 2016).

Haukland pekte på at Hauge og haugianerne ble slått og satt i fengsel av presteskapet, men at de ikke opponerte av den grunn. Hauge førte ikke en klassekamp, det handlet ikke om å rakke ned på de mektige og løfte de som var langt nede. Det handlet om å fremme likeverdstanden, å møte alle med mildhet og respekt (Haukland, 2016).

Grytten pekte på at Hauge hadde en fremtredende skepsis til autoriteter. «Ingen skulle komme ovenfra og bestemme over andre. Den vekten han la på enkelt-individets ansvar og betydning, den lever i stor grad enda» (Grytten, 2017).

Oppsummering.

Hauge så på alle mennesker som likeverdige og etterstrebet at menneskers potensiale skulle bli forløst. Autoriteter skulle ikke stå i veien for menneskers selvhevdelse.

5.5.4 Verdiskaping og fellesskap

Både Grytten og Haukland pekte på at Huges samtid var preget av en sterk fellesskapstanke. Grytten mente også at Hauge ville begrunnet fellesskapsbygging ut ifra Bibelen (Grytten, 2017). Haukland pekte på at fellesskapstanken på en måte ble noe brutt ned gjennom at menneskene fikk tilgang til Bibelen, selv fant ut hva som stod der, og kommuniserte direkte med Gud. Hugianerne var en selvstendighetsbevegelse. Benevnelsen «det umyndige barnet», som kongen kalte bøndene, forsvant. «Da blir det plutselig en gjeng med individ, men fortsatt helt naturlig for Hauge å bygge fellesskap» (Haukland, 2016).

Verdiskaping gjennom fellesskapet startet blant annet med å få luket bort årsakene som holdt mennesker tilbake. Hauge mente at fattigdom skyltes manglende kunnskap, overtro og latskap. Folk trodde fattigdommen var en straff fra Gud og førte til apati. Hauge forkynte at Gud ikke ville at mennesker skulle være fattige, da falt apatien bort og mennesker ble virksomme (Haukland, 2016).

«Hauge var faderlig på den måten at han organiserte nettverket sitt sånn at de som hadde penger og kanskje var eldre, de løsna midlene sine og investerte i unge menn og kvinner som fikk etablere seg i byer med små butikker, industriforetak og lignende» (Haukland, 2016).

På Hauge sine reiser møtte han mange unge kvinner og menn, han tenkte ut hvem som ville passe sammen som ektepar og kom med sine anbefalinger (Haukland, 2016). Hauge ser ressursene i både naturen og menneskene og Haukland kaller han for en katalysator. «Han får det til å gå raskere. Ting er der, men han får det liksom til å skyte fart» (Haukland, 2016).

Grytten fortalte om ungdommer som det ble satt mot i og som ble brennende engasjerte. De stod opp på foreldrenes gravsteiner, det var en «fredet plass», og forkynte Guds ord til «hundrevis av tilhørere. De startet en hel masse næring og industri og engasjerte seg i folkeopplysning og politikk» (Grytten, 2017). Grytten mente at Hauge er Norges mest undervurdert mann og peker på en rekke foretak som Hauge startet eller indirekte var opphav til. Grytten sa at Hauge i 1804 var Norges største investor, var en stor kjøpmann, eide bygårder i Bergen, skaffet kanskje så mye som 7500 arbeidsplasser, bygget skipsverft, var skipsreder, var brennevins-brenner, han skreiv 33 bøker, startet aviser, startet forlag og han

trykket de første norske pengene i 1814. Videre drev han med saltutvinning, fiskeforedling, fiskeri, gruvevirksomhet, startet allmueskoler, drev voksenopplæring og skapte den første norske folkebevegelsen. Hauges etterkommere skapte lokaldemokrati i kommunene, en hel masse sparebanker, forretningsbanker, eksempelvis Bergen privatbank som i dag heter DMB. Grytten trodde at dersom Hauge hadde levd i dag så ville han vært engasjert i høyskoler og universiteter, og begrunnet det med Hauges interesse for kunnskapsformidling (Grytten, 2017).

Sævik pekte på alle velferdsgodene vi har i dag, men vektla betydningen av å være et medmenneske som bryr seg. «Ja til gode ordninger, men det individuelle ansvaret som hver enkelt har, må ikke smuldres opp. Det er en balansegang, men en viktig påminnelse» (Sævik, 2016). Han pekte også på alt verdifullt frivillig arbeid som særlig kvinner har stått for (Sævik, 2016).

Oppsummering.

Hauge ga mennesker veiledning for å rydde bort undertrykkende elementer, og fikk dannet en selvstendighetsbevegelse. Ansvarlige mennesker skapte verdier gjennom fellesskapsbygging. Hauge bidro til nytenkning og etablering av mange bærekraftige virksomheter i Norge.

6. Drøfting

Problemstillingen: «Hvordan kan Hans Nielsen Hauge sitt virke inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag?» viser til hva jeg vil drøfte. Jeg vil ikke komme med direkte svar på hvordan man kan gjøre innovasjon. Jeg vil trekke frem problemstillinger som gir grobunn for innovasjon sett i lys av Hauges virke, og andre ganger peker jeg mer i konkret retning av hvordan man kan tenke innovasjon. Overskriftene jeg bruker er de samme som jeg brukte under presentasjonen av Hauges tekster og intervjupresentasjonen: motivasjonsgrunnlag, leveregler, likeverd, verdiskaping og fellesskap.

6.1 Motivasjonsgrunnlag

Hauge fikk en sterk Guds-opplevelse den 5. april i 1796, i en alder av 25 år. Hans vei ble staket ut gjennom en gjennomgripende kjærlighet til Gud og menneskene. Han skulle tjene Gud og sin neste. Han opplevde en sterk trang til å formidle Guds kjærlighet og frelse, en

frelse for hele mennesket, både materielt og åndelig. Fattigdom var ikke lengre Guds straff, en tanke som hadde hatt rotfeste i menneskers liv i lang tid (Haukland, 2016). Hauge hadde grunnnet på Guds ord gjennom hele livet. Han hadde en sterk Guds-forankring, og brukte Bibelen som referanseramme for sitt liv og virke. Identitetsbevisstheten var sterk, oppdraget var klart, og han arbeidet intenst og målbevisst for å gjennomføre oppdraget. I våre dager er kanskje Hauge først og fremst kjent for å være en inspirasjonskilde innenfor etikk og ledelse i næringslivet. Hvilke deler av Hauges virke som er blitt vektlagt gjennom historien har muligens endret seg. Går man eksempelvis til stiftelsen Signo, som ble dannet i 1898 og er en diakonal stiftelse for døve og hørselshemmede, kan man lese i deres retningslinjer fra 2012 at den skal drives etter «Haugiansk ånd». Her trekkes likeverd frem som en sentral verdi, en verdi som var sentral i Hauges virke (Signo, 2017). Hvor vidt diakonale virksomheter i vår tid refererer til Hauge som inspirasjonskilde, er ikke meg bekjent, men Signo er en diakonal virksomhet som vitner om Hauge som diakonal inspirasjonskilde.

Hauge så et folk som led av sult og undertrykkelse. Han agerte gjennom ord og handling. Han fortalte menneskene at fattigdom ikke var Guds straff. Apatien falt da bort, og menneskenes livstolkning gjennomgikk en forvandling (Haukland, 2016). De ble satt fri til å forvalte sine ressurser. Hauge ville gi noe til hele mennesket, for ånd, sjel og legeme (Grytten, 2017). Denne tenkningen, om å ivareta hele mennesket, gjenkjennes fra Den norske kirkes diakoniplan, og oppdraget Hauge utførte var etter min vurdering et diakonalt anliggende.

Gjennom denne innledningen vil jeg argumentere for at diakonale aktører har behov for å kjenne sin identitet, være bevisst på motivasjonsgrunnet og jobbe målbevisst. Går vi tilbake til utvelgelsen av de første diakonene i Bibelen, ser man at de som ble valgt, var fylt av Den Hellige Ånd og Guds visdom (Apg. 6). Når mennesker ble gitt mat fra disse diakonene, skulle de bli møtt av noen som levde «himmelvendt», som hadde sin identitet og motivasjon plantet i den treenige Gud. Hauge hadde i likhet med de første diakonene selv blitt møtt av Guds kjærlighet. Guds kjærlighet blir motivasjonsgrunnet for det arbeidet man skal gjøre.

Den samme overgivelsen til Gud og oppdraget kjenner man eksempelvis igjen fra pioneren Cathinka Guldborg (1840-1919), som var Norges første formelt utdannede sykepleier, og som bidro til Norges første utdanningsinstitusjon for sykepleiere. Jeg trekker henne frem fordi hun

har vært sentral i oppbyggingen av diakonale sykehus og for de diakonale utdanningsinstitusjonene vi har i dag (Kunnskapsforlaget, 2001:419-420).

Hauge og andre historiske personer viser at et motivasjonsgrunnlag som springer ut av kjærligheten til Gud, og dermed til sin neste, kan ha stor gjennomslagskraft. Den samfunnsmessige konteksten i dag er svært kompleks, til sammenlikning med den tiden Hauge virket. I Bibelen står det at Guds kjærlighet er den samme til alt og alle som Gud har skapt (Salme 33). Bibelen oppfordrer troende til å holde fast på Ordet, og være en del av et kristent fellesskap. Bibelen og fellesskapet kan sees på som en inspirasjonskilde for å holde fast på motivasjonsgrunnlaget for diakonal virksomhet. Einar Ådland har sagt noe om hva som kjennetegner diakonal handling til forskjell fra allmenn nestekjærlighet; «Uten en klar sammenheng mellom begrunnelses- og motivgrunnlag blir den tause handling mystisk inntil den blir relatert til motiv- og verdigrunnlag, hensikt og drivkraft» (Aadland, 2009: 58).

I en hektisk hverdag, der man gjerne er omgitt av sekulære ytringer, og gjennom utdanning og arbeid omgås sekulær kunnskap, fordres det en bevissthet om å ikke la «ny» kunnskap gå på akkord med Bibelens verdier. Motivasjonsgrunnlaget vil være en sentral verdiforankring for alt diakonalt arbeid, men grunnlaget vil nødvendigvis ikke gjenspeile seg i arbeidet, med mindre man er bevisst på at dette også må komme til uttrykk gjennom metodene.

Omsorgsfulle handlinger har gjennom historien ofte vist seg å virke pasifiserende på mennesker, i stedet for å gi hjelp til selvhjelp. Hauge var eksempelvis tilbakeholden med å gi mennesker mat (Grytten, 2017). Hauge visste at dersom han gav mennesker mat, så ville ikke det endre livsbetingelsene for morgendagen. Bare gjennom å skaffe seg en næringsvei kunne mennesker bli selvhjulpent. Hauge gjentar seg selv gang på gang med å oppfordre mennesker til å arbeide med «flid». En disiplinert arbeidsinnstilling gav resultater. Når Hauge ankom en ny gård på dagtid, ville gårdsarbeiderne gjerne gå i gang med oppbyggelsesmøte med det samme, men Hauge gikk ikke med på det. Han ble med i arbeidet, og statuerte på den måten et godt eksempel. Skulle man heve livsvilkårene, måtte man arbeide fra morgen til kveld. Hauge drev med folkeopplysning, gav veiledning og opplæring innenfor jordbruk og andre næringsveier. Han iakttok mennesker og etterstrebet å forløse deres gaver. Stadig vekk skrev Hauge om å «forvalte sitt pund» til det beste for seg selv og fellesskapet. Hauge myndiggjorde mennesker til å forme sine egne liv og livsbetingelser.

Den norske kirkes definisjon av diakoni synliggjør noe av kompleksiteten av oppgaver som man omgis av, enten man er diakonal arbeider i kirken, i institusjon, innen internasjonal diakoni, eller som enkeltmenneske er bevisst på sin diakonale identitet. Man kan fort bli overmannet av mismot, fordi oppgavene kan synes mange og komplekse, eller man kan like gjerne ha problemer med å se oppgavene. Det blir derfor viktig å lokalisere hvor man skal satse. Dersom man ønsker å skape noe nytt, vil motivasjon være et nøkkelbegrep for gjennomføringsevnen. Har man en utfordring som man vil finne en løsning på, må man ha evne til kreativ tenkning, tørre å ta noen steg utenfor komfortsonen, satse langsiktig og tåle motgang. Dette er egenskaper man kjenner igjen fra Hauge sitt virke. Eksempelvis beklaget Hauge seg over manglende skriveevne, men han kunne ikke tie. Han hadde et viktig budskap som skulle vise seg å være banebrytende for de underpriviligerte, og på lengre sikt for et demokratisk samfunn. Hauge måtte trække over komfortsonene i kampen mot undertrykkelse og fattigdom, og være en profetisk røst inn i sin samtid. I Plan for diakoni sin diakonidefinisjon finner vi «kamp for rettferdighet» som et ledd i diakonal forståelse, hvor man oppfordres til å bruke sin stemme som en profetisk røst for å motvirke urettferdighet og undertrykkelse, samt myndiggjøre mennesker gjennom hjelp til selvhjelp. I kampen for rettferdighet i dag kan man se på Hauge som en inspirasjonskilde.

Hauge forkynte et budskap til menneskene som de hadde behov for, for å komme seg ut av den avmakten de stod i. Han ga de realitetsorientering ut fra Bibelen, veiledning og hjelp til å finne ut av hvordan de kunne forvalte sine ressurser best, bygge opp arbeidssteder og produsere varer som landet trengte. Motivasjonsgrunnlaget og arbeidsmetoden til Hauge viste seg å være svært relevant og verdifull for den enkelte og for fellesskapet.

«Hauge og haugianerne er et eksempel på en kultur der etikken ble en del av det vi kan kalle bedriftskulturens *indre verdier*. Disse ble derved styrende i den daglige driften (...) det var samsvar mellom de *uttalte* verdiene og de *praktiserte* verdier» (Buer Olsen, 2015: 167).

Stadig minnet Hauge sine tilhengere om verdier og leveregler, samtidig som han praktiserte det han lærte. Huges liv inspirerte og førte til at det ble dannet en folkebevegelse som bidro til en enorm omveltning i samfunnet. Haukland kom med denne betraktningen:

«Hauge var en profetisk røst på den måten at han proklamerte en demokratisk livsstil som borger i et demokrati før enn det var der. Han fikk jo en hel bevegelse til å handle som frie mennesker uten at de hadde den friheten legalt sett» (Haukland, 2016).

Denne tydelige verdiforankringen som uttryktes gjennom ord og handling virket myndiggjørende på mennesker, som i sin tur videreførte den praksis som de selv hadde blitt møtt med. Denne verdiforankrede livsstilen kan gi inspirasjon til diakonal praksis i dag.

6.2 Leveregler

6.2.1 Forvaltning av ressurser

Hauge makte alle sine tilhengere til å leve nøysomt og «forvalte sitt pund» til det beste for sin neste. Gjennom måtehold hadde man noe å dele med sin neste. Alle ressurser, enten det var mennesket, naturen eller penger, skulle etter haugiansk ånd forvaltes til det beste for menneskene og fellesskapet. Gjennom den Gudgitte disposisjonsretten fulgte forvalteransvaret med (Ravnåsen, 2015: 105). Hauge hadde kjærlighet til Gud, menneskene og naturen. Denne disiplinerte livsstilen ville «lyse for verden», andre ville se Guds gjerninger gjennom haugianernes livsstil.

Står man sterkt sammen i et diakonalt fellesskap, kan man gjennom mobilisering og nyskapende tiltak være med å prege samfunnsutviklingen og skape bærekraftige løsninger. «Delingsøkonomi» er et begrep som blir benyttet i dag, det viser til nye, gjerne innovative løsninger som man ser på som fruktbare. Det kan handle om å leie ut verktøy, i stedet for et overforbruk, der alle anskaffer sitt eget verktøy. Det kan handle om å sette bort tjenester som man ikke ønsker å bruke tid på selv, og som bidrar til at andre tjener penger. Et hverdagsseksempel som belyser dette: en av personalet i barnehagen som vi benytter, sa en dag før jul «Jeg har satt bort krumkakebakingen til en dame som ikke har arbeid, da tjener hun seg noen kroner og jeg slipper å gjøre jobben selv, det blir en vinn-vinn situasjon» (Barnehageansatt).

NOU har nylig skrevet om delingsøkonomi og sier: «Når eksisterende kapasitet utnyttes bedre, sparer samfunnet ressurser som dermed kan brukes til andre formål, samtidig som man kan oppnå miljømessige gevinster» (NOU, 2017: 9-10). Gjennom innovativ tenkning kan det tenkes at diakonale nettverk og enkeltmennesker med en diakonal verdiforankring, kan bidra

til å forløse menneskers potensiale innenfor rammene av delingsøkonomi. Ved å skape en forbindelseslinje mellom tjenester og ressurser vil flere, også med nedsatt funksjonsevne, kunne delta og oppleve verdien av å delta i en meningsfull sammenheng. Innen det offentlige har man arbeids- og aktivitetsprogram som skal inkludere mennesker med spesielle behov og utfordringer, men ikke alle finner sin plass her, og hvilke tilbud som fins vil være varierende fra sted til sted.

Haugianere ble sett på som fremgangsrike mennesker fordi det ble vektlagt å forløse menneskers ressurser. Lekmannsbevegelsen identifiserer seg gjerne med haugianerne, men kritiseres for å ha stivnet fast på bede- og forsamlingshus, man ser ikke lenger den tydelige gløden som vitner om skaperkraft og handlekraftighet (Grytten, 2017). Å leve i haugiansk ånd vil innebære å «ta samfunnsutfordringene på pulsen», mobilisere krefter, tenke nytt og handle til fellesskapets beste. Man vil være med å legge premissene for samfunnsutviklingen. Fremtredende trekk ved dette arbeidet vil være å skape et inkluderende fellesskap, en rettferdig fordeling av godene og en bærekraftig forvaltning av ressursene. På Hauges tid observerte Hauge at egoismen ofte kom til syne når menneskers rikdom vokste:

«Vi bør derfor nøye vogte oss for alt Skiin af Ærgjerrighed og Egennyttighed eller Elsk til Chreaturene, vise en sand Fornægtelse og udstrakt Kierlighed til at arbejde til det menneskelige Vel» (Ording, 1953:191).

6.2.2 Forvaltning av miljø

Gjennom skapelsesberetningen blir menneskene gitt forvalteransvaret i møte med alt det skapte. Det kan virke som om man over lengre tid har misbrukt de mulighetene man har hatt til å forvalte jordens ressurser, og vært blind for morgendagens konsekvenser. Økofilosof og forsker Per Ingvar Haukeland reflekterer over de konsekvenser et overforbruk av ressurser har ledet til for uskyldige mennesker, og hvordan man håndterer denne konsekvensen. Sett ut fra et haugiansk forvalteransvar sier han; «Appellen til moralsk rettskaffenhet eller plikt synes ikke å synke inn nok til å utgjøre en vesentlig kraft for endring» (Haukeland, 2015:177). Mennesker bortforklarer og kommer med ulne begrunnelser om hvorfor det er vanskelig å gjøre noe. «Fryktscenarier kan også virke handlingslammende. Frykt er en frastøtningskraft, noe vi søker å unngå. Kjærligheten er, på den andre siden, en tiltrekningskraft vi søker å oppnå» (ibid: 177-178). Diakonalt arbeid utfordres med dette å videreformidle Gud kjærlighet til alle mennesker og til alt det skapte, og motarbeide frykt og handlingslammelse. Ved å gripe

fatt i dette viktige forvalteransvaret, som er en sentral del av det å være kirke, oppfordres vi til å formidle glede ved å være med å kjempe for en mer rettferdig fordeling av jordens ressurser. Eksempelvis bruker en nordmann «i gjennomsnitt ti ganger mer energi enn en som bor i India eller Afrika» (Haukeland, 2015:176). Dårlig samvittighet kan virke lammende, men å få en vinkling på at vi er ressurssterke, at vi vil vise nestekjærlighet og bety en forskjell for neste generasjon, vil kunne vekke begeistring og engasjement.

Gjennom menighetsliv kan man «lyse for verden» ved at man tydeliggjør sitt arbeid for et økt fokus på miljøet. Dette er satsningsområder som menigheter har i dag, men langt fra alle, og i ulikt omfang. Et relevant spørsmål kan være: «hva kan vi gjøre som menighet for å bekjempe miljøutfordringene, på en måte som gjør at vi strekker oss lengre i denne kampen enn tidligere?». Gjennom målrettet arbeid, kan man skille seg ut og skape bevissthet og engasjement ut over menighetslivet. Man kan eksempelvis ta initiativ til å samarbeide med andre lag og organisasjoner. Enkle kreative grep, som eksempelvis å invitere til innsamling av søppel i fjøra og i grøftekanten vil kunne gi flere gevinster. Det vil styrke fellesskapet, skape miljøbevissthet og være en av «mange bekker små gjør en stor å». Man kan i større grad også bruke media som en formidlingskanal, for å synliggjøre og skape engasjement. Ut ifra det Gudgitte forvaltningsmandatet skulle man øke ansvar, bevissthet og være nytenkende som miljøforkjempere. «En bærekraftig fremtid avhenger av hva vi i de rike landene klarer å gjøre for å endre vår livsførsel i retning av mer fred, økologi og solidaritet» (Haukeland, 2015:176). Vårt mandat fordrer at vi går foran i dette arbeidet, og ikke kommer diltende etter. Dette er et mandat som Den norske kirke ønsker å ta på alvor, dette fokuset synliggjøres i diakonidefinisjonen med ordlyden «vern om skaperverket». Den norske kirke inviterer på sine nettsider til å bli «grønn menighet». Her forventes det at alle som blir «grønn menighet»

«reflekterer minst ett tiltak fra hvert av følgende tre nøkkelområder: gudstjenesteliv, praktisk tilrettelegging (innkjøp, energi, transport og avfall) og beslutningspåvirkning (lokalt, nasjonalt, internasjonalt)» (Den norske kyrkja, 2017).

Gjennom økt deltakelse, også gjennom økumenisk samarbeid, bygger man bevisste fellesskap som kan utgjøre en forskjell i kampen for «vern om skaperverket».

6.2.3 Forsoning

Under overskriften «Reiser, viktigste Hendelser og Tildragelser», refererer Hauge til attester som ble sendt til kanselliet i Danmark under det lange fengselsoppholdet, datert fra 1810 (Ording, 1952). Her har flere embetsmenn skrevet rosende ord om haugianernes livsstil, som fredfulle, arbeidsomme mennesker. Selv om de banet seg vei mot et demokratisk samfunn, inngikk aldri vold eller ufinheter som kampmidler. Hauge mente at man skulle si sannheten, men oppføre seg ordentlig. En kjent historie som belyser dette var da den taleføre kvinnen Sara Ust ledet et møte hos noen venner. Presten kom da inn i stua, ble rasende over å se en kvinne lede møtet, gav henne en ørefik, dro salmeboka ut av hendene på henne og kastet den på ilden. Han fortsatte å komme med trusler og ufinheter, helt til han stoppet og sa: «ja, du synes vel jeg har gjort deg urett og handlet ille mot deg?» (Alnæs, 1998: 33). Sara svarte at hun ikke tok skade av hendelsen fordi hun trodde at alt det som Herren lot hende henne ville bli vendt til det gode, men sa «det forekommer meg at presten har handlet ille mot seg selv» (ibid:33). Historien forteller at svaret utløste gråt hos presten og at han gikk sin vei. Historien belyser noe av den autoritet som vokste frem i menneskene. Man skulle ikke bli primitive ved konfrontasjoner, men stå oppreist og handle etter Bibelens lære, man skulle elske sine «fiender».

En diakonal integritet og livsstil innebærer et liv i overgivelse og villighet til å la seg danne ut fra Bibelens prinsipper, man lærer å ta veloverveide avgjørelser. Man kan se ut fra haugianernes livstil at dannelsesprosessen handlet om å la seg forsone med den urett som var blitt begått, man tok ikke igjen «med samme mynt» i møte med makteliten. Handlingene vitnet ikke lenger om underdanighet, tanke- og handlingsmønster gikk gjennom en forvandling der man inntok kontroll og styring i sine egne liv. Tryggheten på egen identitet, som frigjorte mennesker i Jesus Kristus, vokste seg sterk. At haugianerne ble gode på å lese, stod i sammenheng med at de ble opptatt av å lese Bibelen, samt å lese skrifter av Hauge. At de ikke lenger bare ble fortalt hva de skulle mene og tenke gjennom det presten formidlet, bidro til en enorm omveltning. De kunne selv lese hvem Gud var og feste sin lit til det, de opplevde å kunne «kommunisere med Gud på en dypere og mer spesifikk måte» (Haukland, 2016).

Å bruke tid sammen med Gud ble et sentralt anliggende i den haugianske livsstilen, og Bibelen ble en nøkkel til myndiggjøring. I vår tid ser man en åndelig lengsel i mennesker, mange søker i større grad enn tidligere de nye åndelige retningene. Man kan si at kirkene har

fått konkurranseløst, og man kan trenge visdom og kreativitet i arbeidet med å gjøre Bibelen relevant. Mange mennesker strever med relasjonsproblemer og uoppgjorte hendelser, og man vet at mange opplever angst og depresjon gjennom livet. Kanskje har Bibelens forsoningslære mistet sin kraft i møte med mennesker i dag. At haugianerne ble forsonet med Gud og sin neste virket livsforvandlende og gav dem integritet. Diakonien utfordres til å gjøre forsoningslæren relevant, både gjennom ord og handling. I heftet «Diakoni i kontekst» holdes Jesus frem som diakoniens forbilde:

«Hans måte å være betingelsesløst til stede blant de fattige, hans profetiske forsvar for de utstøtte, hans helbredende handlinger, og sist, men ikke minst hans tilsagn om tilgivelse og nytt liv ut fra løftet om en kommende, ny tid – er veien kirken må gå med sitt forsoningsoppdrag» (LVF, 2010: 45).

I Den norske kirke sin plan for diakoni viser man til at forsoningsarbeid er relevant på individnivå, gruppe- og samfunnsnivå, mellom land og oppimot skaperverket (Kirkerådet, 2010: 20). I dette spekteret vil jeg trekke frem samlivet som en sårbar institusjon. Mange opplever at det er vanskelig å leve i fred med hverandre, og mange ekteskap går i oppløsning. «I 2014 var det 22 900 par som gifta seg, 10 800 par tok ut separasjon og 9600 blei skilde» (SSB, 2017). Gjennom Modum bad, en diakonal stiftelse som blant annet skal fremme psykisk helse og jobbe med familie og samlivsrelaterte utfordringer (Modum bad, 2017), sertifiseres kursholdere til å holde samlivskurs i kommunikasjon, kalt PREP-kurs. Andre kristne organisasjoner, som eksempelvis «Familiefokus», som hører inn under organisasjonen «Ungdom i oppdrag», arrangerer familieleirer og ekteskapsweekender hvor man vektlegger å undervise i tema som barneoppdragelse, tilgivelse, respekt og anerkjennelse, og å bli bevisst på egen «bagasje», kommunikasjon og seksualliv og andre relevante tema (Familiefokus, 2017). Gjennom denne type arbeid kan par få hjelp til å «la seg forsones» på et sted hvor ekteskapet enda kan reddes. Målet med forsoning i denne sammenhengen vil være å føre samlivsrelasjonen «til et nytt sted og utruste dem til å leve i fornyede relasjoner og med nytt ansvar» (LVF, 2010: 45). Denne tenkningen kjenner man igjen fra Hauges virke. Gjennom prosesser ble mennesker satt fri fra elementer som virket undertrykkende, ikke minst måtte mennesker jobbe med seg selv og sin egen innstilling i møte med sin neste. Gjennom å la seg forsones kom de styrket ut, og opptrådte med nytt mot og ansvar.

6.3 Likeverd

6.3.1 Likeverd i arbeidslivet

I en tid hvor omtrent 90 prosent av Norges befolkning var fattige og underpriviligerte, og levde under vilkår som stod i dyp kontrast til makteliten, kom Hauge med et revolusjonerende budskap. Han forkynte en likeverdstanke som sa at alle mennesker er skapt av Gud, frelsen er for alle og alle er dermed likeverdige. Dette var en sterk bekreftelse. Mennesker som hadde blitt ekskludert, og ofte dårlig behandlet på grunn av funksjonsavvik, ble nå sett på som en ressurs. De ble gitt arbeid mellom hendene og bidro med det de kunne. «Man så den enkelte og realiserte den enkelte, i stedet for å ønske seg at alle var like. Det er en sterk verdi: «Hva er ditt potensial, hvordan kan jeg løse ditt potensial?» Det er veldig forskjellig fra «nå skal du bli som meg»» (Haukland, 2016). Gjennom arbeidskollektivene kommer Hauges sosialetiske verdi tydelig til uttrykk. Her er alle likeverdige, uavhengig av kjønn, alder og kompetanse, alle blir inkludert og styrkes gjennom å være en del av fellesskapet.

Hauges kvinnesyn vekket oppsyn i kristne kretser ved at han mente at kvinner kunne forkynne Guds ord på samme måte som menn. Han viste også til at kvinner og menn måtte kunne gjøre mange av de samme arbeidsoppgavene i hjemmet og på gården. Kvinner drev forkynnervirksomhet og ble ledere av ulike foretak. I avisen «Vårt Land» den 27. april har lektor Ruth-Wenke H. Vinje skrevet om «Det haugianske kvinnesynet» (H. Vinje 27. april, 2017). Hun skriver «ideen om likestilling var fremmed for Hans Nielsen Hauge, men han hadde en radikal tanke som bemyndiget kvinner» (ibid). H. Vinje peker på at kvinner i dag har fått en mer fremtredende posisjon innen kirkeliv og samfunnsliv, og at Hauge «har med sine holdninger og handlinger vært en av mange bidragsytere for at kvinnene har fått denne stillingen i dagens samfunn» (ibid).

Hauges menneskesyn og det at han inkluderte alle i arbeidslivet, kan synes å stå noe i kontrast til nåtidens samfunn. Mange står uten arbeid. I april 2017 var 120 000, dvs 4,3% arbeidsledige i Norge (SSB, 27. april 2017). Sett i en Europeisk sammenheng har Norge en høy prosentvis arbeidsdeltakelse. Denne statistikken tar i denne sammenhengen ikke med alle de som er uføretrygda, men som allikevel har en restarbeidsevne. Å gå uten arbeid kan det oppleves ekskluderende og gi en opplevelse av utilstrekkelighet. Gjennom et stadig mer komplekst og teknologisk samfunn som stiller høye krav til kompetanse, kan mentaliteten «du må bli som meg» true menneskers mulighet for deltakelse i arbeidslivet. Det er mulig at diakonalt arbeid i

større grad skulle utvide sitt handlingsrom og tenke nytt ved å engasjere seg for å få flere mennesker til å delta i arbeidslivet, og på den måten være med på å forhindre sosial utestenging og isolasjon.

Kirkens bymisjon er en diakonal virksomhet som har utviklet konseptet: «Lønn som fortjent». Mennesker som sliter med rus og kriminalitet blir gitt en mulighet til å arbeide en eller flere dager i uka. I Oslo innbefattes arbeidsoppgaver som å rydde bort søppel og å lage dekorative ting som blir solgt i en egen butikk. Mange opplever mening og mestring, og får hjelp til å holde seg borte fra rus og kriminalitet (Kirkens bymisjon, 2017). En annen virksomhet jeg vil trekke frem, er «Epleslang». Denne virksomheten er ikke definert som diakonal, men holdes frem som en inspirasjonskilde. Ved å delta i et arbeidsfellesskap, hvor de fleste er psykisk utviklingshemma, plukker man epler fra hager. Mange eier store hager med frukt, men har ikke interesse eller kapasitet til å ta hånd om frukten selv, og noen gir bort eplene sine til formålet. Bak denne virksomheten står tre kvinnelige gründere, som sier;

«Vi ønsker å ta samfunnsansvar, være miljøvennlige og tilby topp kvalitet for alle som nyter eplemosten vår! Vi er en liten bedrift som ønsker å gjøre en stor forskjell – ved å tenke bærekraftig og ressursbasert.» (Epleslang, 2017).

Konseptet gir mennesker arbeid, mening og fellesskap. I disse virksomhetene kan man se trekk som samsvarer med Hauges tenkning. Fellesnevner er å se ledige naturressurser, se menneskenes potensiale, skape arbeidsfellesskap og deltakelse. Det sosialetiske fokuset er gjennomgående. Hauge ville ha alle med i arbeidsfellesskapet, og satte krav til innsats, men man skulle være romslige: «Ikke fordre for meget eller legge flere byrder på, end ens medbroder formår at bære» (Ording 1953: 160).

Avisen Vårt Land hadde overskriften «Guds gründere», den 18 januar, hvor de viser til miljøer som etterstreber å se mennesker etablere næringsvirksomhet og entreprenørskap som en forlengelse av troen (Björdal, 18. januar 2017). Sett i dagens samfunnsperspektiv og de komplekse utfordringer velferdssamfunnet står ovenfor, vil man kunne se mulighet for innovative løsninger som kan bidra til å inkludere ledige ressurser som står utenfor arbeidslivet, inn i næringsvirksomhet og entreprenørskap. Hauge hadde en sosialetisk forankring som kom til uttrykk gjennom inkludering i arbeidslivet. Her ligger det en utfordring i våre dager som ikke det offentlige alene nødvendigvis greier å ta hånd om.

Verdibevisste næringslivsledere og entreprenører utfordres til å være inkluderende, og ansette mennesker som har en begrenset kompetanse, men som allikevel kan fylle en funksjon, og oppleve mestring og fellesskap ved å bidra med sine ressurser. Her vil jeg trekke frem butikkjeden «Stormberg» som et eksempel til etterfølgelse. Det går frem av deres nettsider at de har som mål at «25 % av de som jobber i Stormberg skal være mennesker som har hatt problemer med å komme ut i arbeidslivet.» (Stormberg, 2017). Dette kan eksempelvis være mennesker rammet av sykdom, rusproblematikk og som har sonet i fengsel. I de haugianske arbeidsfellesskapene hadde man ikke et skille mellom mennesker etter hva de evnet, ikke «oss» og «de», men et «vi». Denne type inkludering vil kunne være med på å bygge ned barrikader mellom de såkalte ressurssterke og de som har havnet på «skråplanet». Haukland sa under intervjuet at de arbeidsfellesskapene Hauge opprettet, besto av alle typer mennesker. Dette bidro til at «de friske måtte justere sitt menneskesyn og likeverdet til ikke bare å gjelde de friske, man måtte måle verdien ut fra noe annet enn produksjon, man måtte se den iboende verdien i hvert enkelt menneske.» (Haukland, 2017).

Mange uroer seg over at samfunnsdebatten bærer preg av verdier som ikke stemmer overens med de Gud-gitte rammene som man kan se i Bibelen. «Skaperkraft» er en organisasjon som bygger på kristne verdier, og som sier om seg selv at de «baserer seg på individets egenverdi og vårt felles ansvar for utvikling av et bærekraftig og inkluderende fellesskap» (Skaperkraft, 2017). På deres nettsider står det at de nå ønsker å myndiggjøre unge kristne talenter til å være til stede i samfunnsdebatten, til å ta større plass i det offentlige rom, ikke bare vedrørende etiske spørsmål, men ved å favne bredt (Håland, 1. mars, 2017). På den måten ønsker de å være med å påvirke Norge med et verdigrunnlag bygget på Bibelens lære. Innen diakonal tenkning benytter man gjerne begrepet «myndiggjøring» i møte med underpriviligerte grupper. Man ønsker å myndiggjøre mennesker gjennom at de tar kontroll og styring i eget liv. «Skaperkraft» bruker det samme begrepet opp imot ressurssterke, privilegerte mennesker, men det er ikke noen motsigelse å myndiggjøre begge disse gruppene. «Skaperkraft» ønsker å utruste og ansvarliggjøre mennesker til å ta samfunnsansvar. I arbeidet med å fremme likeverd, rettferdighet og et bærekraftig samfunn må man jobbe på flere samfunnsmessige nivå for å få måloppnåelse. I dette arbeidet ansvarliggjøres alle, etter en haugiansk tankegang, til å utvikle og «forvalte sitt pund», ikke for egen vinnings skyld, men for fellesskapets beste.

6.3.2 Abort sett i et likeverds-perspektiv

Som tidligere nevnt fikk likeverdsprinsippet stor betydning på Huges tid. I dag vitner høye aborttall om en nedgradering av livet, og man bruker gjerne begrepet «sorteringssamfunn», som indikerer at man velger de barna man vil ha, og forkaster de andre. Min kusine fortalte: «da jeg fikk vite at barnet jeg bar på hadde kromosonavvik med mulighet for andre komplikasjoner, stod det tre leger over meg som oppfordret meg til å ta abort» (kusine). Det er umulig å vite hva Hauge ville gjort i dag, men det skulle ikke forundre om «vern om det ufødte liv» ville stått høyt på agendaen. Hans menneskesyn gav ikke rom for å ekskludere noen, men å hegne om alle, og skape et bærekraftig fellesskap som stod sammen om utfordrende oppgaver, og som hadde fokus på å utløse hver enkelt sitt potensial, uavhengig av funksjonsevne.

Hauge stod ikke tilbake for å si øvrigheten rett imot, dersom de rådende verdiene undergravde menneskers verdighet. I abortspørsmålet vil det på lik linje med alle utfordringer være et diakonalt anliggende å arbeide på flere samfunnsmessige nivå. Dette gjøres i dag, men jeg undres på om flere tydelige stemmer burde ta til orde i det offentlige rom, og synliggjøre den urett som blir begått, samt engasjere seg i å skape et bærekraftig nettverk for de kvinnene som trenger det. Sett ut fra en innovativ referanseramme vil man ut fra et brennende spørsmål, som i dette tilfelle kan være: «hva kan gjøres for å få flere kvinner til å velge å bære frem barnet?», lete etter nye løsninger som kan etterkomme ønske om å senke aborttallet. Noen ganger trenger man relevante samarbeidspartnere for å mobilisere kompetanse og kraft til å handle. Som diakonal instans vil man i denne type prosesser ha arbeidsmetoden «se - bedømme - handle» som en kvalitetssikring, ved at man etter å ha innhentet sekulær kunnskap etterprøver forslag til handling ut i fra Bibelens verdigrunnlag. Denne arbeidsmetoden kan gjenkjennes fra Hauge sitt virke. Han så behovene, var kreativ og løsningsfokusert, men alltid innenfor et Bibelsk verdigrunnlag.

6.4 Verdiskaping og fellesskap

Et menneskes identitet i middelalderen var nært forbundet med fellesskapet, man ville aldri finne på å definere seg ut av fellesskapet (Haukland, 2016). Man jobbet sammen og bodde tett innpå hverandre, og var sterkt avhengig av fellesskapet. Alle hadde tilhørighet til kirken som var i sognet. Datidens kontekst gjorde at det var naturlig for Hauge å bygge videre på fellesskapstanken. Gjennom å bygge slitesterke fellesskap ville man få gjennomslagskraft i

kampen mot fattigdom. Hauge formidlet at alt var blitt gitt av Gud og at man skulle forvalte sine ressurser, enten det var penger, evner eller naturressurser, til det beste for fellesskapet.

I vårt samfunn er det mange som bruker mange ressurser på kostbare eiendeler, reiser og fornøyelser. Mentaliteten: «å unne seg selv» har sterkt rotfeste blant mange. Under intervjuet med den haugiansk-inspirerte skipsrederen Per Sævik, som er i midten av syttiårene, delte han noen tanker om menneskers verdier og prioriteringer i vår tid. Han opplevde i møte med mennesker, i sine forretningsforbindelser, at de var opptatt av å få mest mulig fritid, til eget forgodtbefinnende. Selv holder han arbeid som en stor velsignelse, og er fortsatt i fullt arbeid. Dette var noe han undret seg over og mente at mennesker må se på arbeid som en gave. Han undret seg også over at så mange velger å tilbringe alderdommen i Spania, fremfor å gjøre noe samfunnsnyttig (Sævik, 2016). Disse betraktningene står i kontrast til den mentaliteten som rådet i det haugianske fellesskapet. Eldre mennesker løsnet sine midler for å investere i unge menn og kvinner som fikk etablere seg i byen med småbutikker, industriforetak og lignende, i stedet for å bruke pengene på seg selv. Kvinner som hadde mulighet til å kjøpe seg en ny stakk, valgte allikevel å gå i den samme gjennom hele livet, for heller å bruke ressursene på andre som trengte det mer (Haukland, 2017). Man hadde en fellesskapsforståelse som favnet om hele samfunnet og ikke bare om meg og mine nærmeste.

Satt på spissen kan man si at livene er fylt opp med ting og kjøpte opplevelser for å tilfredsstille behovene, men man er ikke nødvendigvis lykkelig. På Hauge sin tid ble også mennesker fristet til å velge egoistisk når rikdommen vokste, så temaet «å dele» og «å sette sin neste høyere enn seg selv», var gjennomgående i Hauge sin formidling, og mennesker kjente velsignelsen av å stå sammen i fellesskap.

Man hører ofte fra kirkeledere at kirken må vise seg relevant i samfunnet, man ønsker å opppre troverdig og vekke tillit hos mennesker. Å forkynne Guds ord er en sentral del av det å være kirke, men å oppleve Ordet praktisert på en måte som gjør mennesker godt, er muligens undervurdert i vår tid. Gjennom Den norske kirke sin diakoniplan ser man hvordan man ønsker å jobbe for at fellesskapet skal være et sted hvor man både gir og får. Enkelte menigheter organiserer «godhetsuker». Man lokaliserer behov for hjelp i nærmiljøet og engasjerer menigheten til å stå sammen i dugnadsarbeid, med mål om å formidle Guds kjærlighet til mennesker. De som deltar i dugnaden opplever fellesskapets praktiske

betydning, man opplever mestring, får brukt sitt potensiale og opplever tilfredshet ved å gjøre godt mot andre. Oppgavene kan være husmaling, hagestell, barnepass og mye mer.

Positive fellesskapsferinger vil kunne styrke samholdet, gjøres attraktivt for andre og få positive ringvirkninger for samfunnet. Man kan skaffe seg erfaringer hvor man kjenner glede ved å gi. Haukland sa i intervjuet at hun kjenner igjen den selvcentrerte holdningen også i menighetsliv, hvor man er navlebeskuende og fokuserer på det som kjennes tungt. Hva med å si til seg selv: «Jeg har det ikke så bra i dag, men jeg vil allikevel se om jeg kan bidra med noe positivt for noen andre i dag?» (Haukland, 2016).

Under intervjuet med Sævik holdt han fram verdien av frivillig innsats fra sivilsamfunnet. Han pekte på at denne innsatsen var sterkt til stede da han vokste opp på 50-tallet. Gjennom sivilsamfunnets deltagelse har man styrket velferden og bidratt til å innføre nye velferdsgoder. En sentral aktør, med over 100 års virke, er Sanitetsforeningen. Gjennom foreningen har tusenvis av kvinner arbeidet frivillig for «et bedre og tryggere samfunn, ved å engasjere seg årvåkent innenfor helse- og sosialområder, miljøberedskap, krise- og katastrofeberedskap» (Sanitetsforeningen, 2017). I dag bruker Sanitetsforeningen flere millioner til «banebrytende Forskning og Utvikling. Det aller meste går til forskning på kvinners helse.» (Sanitetsforeningen, 2017).

Utfordringer man står ovenfor i dag er blant annet å bety en forskjell for flyktninger, og ellers å se mennesker som lever under utfordrende forhold. Gjennom å følge Jesus sitt eksempel kan man bli inspirert til å utvide måltidsfellesskapet. Jesus møtte mange gjennom måltidsfellesskap. De haugianske kvinnene åpnet sine hjem for foreldreløse, de utstøtte, slitne mødre og unge predikanter som trengte veiledning og oppmuntring. Hjemmene var «fostrings- og omsorgsstasjoner» (Haukland, 2015:150). I vår kultur opptrer vi gjerne mer formelt og privat, og man gjerne kan utfordres på å senke terskelen ved å være mer gjestfrie og rause. Hauge plantet en sterk forventning om gjestfrihet blant sine venner. På mitt hjemsted arrangerer kirken «Endelig torsdag», en gang i måneden. «Endelig torsdag» gir familier mulighet til å spise middag for en rimelig sum sammen med andre. Etter måltidet arrangeres det noen leker for barna, mens foreldrene får servert kaffe. Målet er å gi familiene mulighet til å komme til dekket bord og oppleve fellesskap med andre (Ulstein sokn, 2017). Mange deltar og gleder seg over tiltaket, men denne type samlinger kan fort bli en arena for familier som allerede har et rikt nettverk, mens andre som kunne trenge å bli inkludert faller

utenfor. Utfordringen blir å se seg om etter noen som vanligvis ikke deltar i denne type fellesskap som man kan invitere, tørre å trække utover komfortsonen og utvide sin omgangskrets. Gjennom denne type praksis kan man oppleve fellesskapet som en gave og en oppgave.

Norge har mange gode velferdsordninger, men de har også sine svakheter. At pleie og stell av eldre og syke er blitt et offentlig anliggende, har frigjort kvinner til å ta seg jobb utenfor hjemmet. Barnehagetilbud og skolefritidsordninger bidrar også til at både mor og far kan arbeide i fulle stillinger. At man har trygdeordninger fritar i større grad mennesker for økonomiske bekymringer. Gjennom ordningene kan man i for stor grad bli opptatt av selvrealisering, hvilke rettigheter man har, og hvordan andre kan tilgodese mine ønsker, fremfor å utfordre og ransake seg selv med tanke på egen investering i fellesskapet.

Velferdsordninger som er bygget opp av fellesskapet, kan med andre ord, i neste omgang true fellesskapets eksistens. På den ene siden kan mennesker bli selvsentrerte og mangle nestekjærlighet, og på den annen side kan ordninger stå i veien for at mennesker tar samfunnsansvar og ansvar for eget liv. Velferdsordningene er komplekse. På den ene siden er de ment å styrke fellesskapet, men på den annen side kan de tære på fellesskapet. Magasinet «Velferd» trekker frem noen dagsaktuelle problemstillinger. Her skriver Stormberg-grunder Steinar J. Olsen, på magasinetts blogg, «Våger politikerne å redusere sykefraværet?» Han peker på at

«vi har verdens mest generøse sykelønnsordning og verdens høyeste sykefravær. Det koster det norske samfunnet mer enn 40 milliarder kroner årlig. Hadde vi halvert sykefraværet ned til svensk nivå, kunne vi frigjort så mye som 20 milliarder kroner til andre formål» (Stormberg, 2017).

Stormberg fortsetter med å argumentere for at man trenger en ordning som bidrar til at det lønner seg å arbeide. På den måten mener han at samfunnet kunnet brukt pengene til å motvirke fattigdom og gi alle barn like muligheter for utvikling gjennom barneårene.

Det haugianske fellesskapet ble bærekraftig i kraft av hardt arbeid, her skulle ingen sluntre unna, men strekke seg etter å få urette mest mulig for å motarbeide sult og fattigdom. I dag lever vi i ett av verdens rikeste land, men utfordres av at de velferdsgodene man har koster for

mye. Fremtiden gjør krav på at mennesker tar ansvar og eksempelvis går på arbeid selv om de ikke er helt på topp. Når man opplever selvopptatthet og ansvarsfraskrivelse som en trussel mot fellesskapet, utfordres vi som enkeltmennesker, og som kirke, til å reflektere over holdninger og ansvar knyttet til det å være medmenneske. Holdningsskapende arbeid vil kunne skape verdier som bidrar til bærekraftige løsninger for fellesskapet. Fellesskapet og de rådende verdiene, innenfor en gitt kontekst, vil således sammen være premissleverandører for menneskers livsbetingelser.

7. Konklusjon

I denne avhandlingen har jeg tatt utgangspunkt i problemstillingen: «Hvilke trekk ved Hans Nielsen Hauges virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag? Tema jeg har funnet relevant å se på er motivasjonsgrunnlag, leveregler, likeverd og verdiskaping og fellesskap. Hauges møte med Guds kjærlighet førte han inn i et omfattende arbeid med mål om å myndiggjøre mennesker. Hauge ledet dette arbeidet gjennom å formidle kunnskap, terpe på leveregler, holde frem likeverdsprinsippet, bygge fellesskap og opprette næringsvirksomhet. Hauge tilstrebet å være et godt medmenneske og å forvalte naturressurser, økonomi og menneskelige ressurser til det beste for den enkelte og for fellesskapet. Arbeidet førte mennesker inn i en nøktern og medmenneskelig livstil som bidro til vekst på det åndelige og materielle planet. Den rigide samfunnsstrukturen, hvor et fåtall levde i overdådighet mens de resterende levde i stor fattigdom, begynte å «slå sprekker», og vennsamfunnet banet seg vei mot et demokratisk samfunn.

Man kan se at Hauges virke gir gjenklang i Den norske kirkes diakondefinisjon. Hauge ønsket å se den enkelte, forløse den enkeltes potensiale, bygge trygge, rause og inkluderende fellesskap, opprette rettferdighet og forvalte naturressursene gjennom bærekraftige løsninger.

Den diakonale arbeidsmetoden «se – bedømme – handle» og begrepene «forvandling», «forsoning» og «myndiggjøring» er gjenkjennende i Hauge sitt virke. Hauge var selv kjent med fattigdom, og hans helhetlige tilnærming til problemet, forankret i Bibelens lære, hadde stor gjennomslagskraft i menneskers liv. Hauges arbeidsmetode bidro til at mennesker opplevde forvandling, forsoning og myndiggjøring. Mennesker opplevde å bli satt fri til å handle som oppreiste mennesker. De hadde ikke formelt sett denne friheten, men tok imot den Gud-gitte friheten, og lot den bli styrende for livet. Begrepet «frihet» handlet ikke i denne

sammenhengen om å gjøre som man selv ønsket. Hauge veiledet menneskene etter det han opplevde var Guds vilje. Man skulle eksempelvis ikke holde noe igjen til seg selv av det man kunne dele med andre.

Hauges virke kan oppleves som en utømmelig kilde til inspirasjon. Hans nytenkning og banebrytende arbeid var overveldende. I dette gjennomgripende arbeidet lå det alltid en fast motivasjonsfaktor; å gi Gud ære. Hauge gir en påminnelse om å la menneske være menneske, og Gud være Gud. Dette bidrar til refleksjon knyttet til en samfunnsutvikling hvor mennesket strekker seg etter egen vinning og selvopptatthet. Egoismen kan lede til urettferdighet, brutte relasjoner, depresjon og ensomhet. Ved å gi Gud ære kan Guds kjærlighet oppleves i eget liv og synliggjøres ved at man bety en forskjell for andre, og ved at man forvalter sine ressurser til det beste for fellesskapet.

Diakonalt arbeid utfordres til å bekjempe fattigdom, både på det åndelige og materielle planet. Man utfordres til å kjempe for rettferdighet og for å verne om alt det skapte. I et komplekst samfunn, som en del av et globalt verdensvidt fellesskap, vil man måtte arbeide på ulike nivå for å oppnå gjennomslag. Et sentralt mål vil være å myndiggjøre mennesker, familier, samfunn og nasjoner til å skape bærekraftige løsninger for fremtiden. I dette arbeidet kan Hauge være en inspirasjonsfaktor til innovasjon. I møte med gitte utfordringer utfordres diakonalt arbeid til å være offensive, tørre å tenke nytt, bevege seg utenfor komfortsonen og utløse alle relevante ressurser.

I et teknologisert samfunn stilles man stadig ovenfor nye muligheter. Muligheten kan være fruktbare og bidra til bærekraftige løsninger i menneskers liv, men teknologien har også en annen side. Gjennom teknologiutviklingen kan man oppleve at grenser trækkes over og menneskeverdet settes på prøve. Diakonalt forankrede virksomheter utfordres til å være verdibeviste og være de «stemmeløses» stemme. Hauge inspirerer til å arbeide for menneskeverd og likeverd. Diakonien utfordres til å ha et våkent blikk for de som diskrimineres og holdes utenfor fellesskapet i dag.

Hauge inspirerer ledere innen diakonale virksomheter til å være tydelige på verdier. Gjennom å terpe på verdier, kan verdier integreres og etterleves i det praktiske liv. Man utfordres til å bygge sterke diakonale fellesskap som kan bidra til innovasjon og nyskaping i møte med dagsaktuelle utfordringer.

Litteraturliste

- Alnæs, Karsten (1998) *Historien om Norge – Mot moderne tider*, Gyldendal Norsk Forlag
- Andreassen, A. Tone (2016) Det organiserte sivilsamfunnet. I: I. Frænes, L. Kjølørød (red.) *Det norske samfunn*, Oslo: Gyldendal
- Bibelen* (2012) Bibelselskapet
- Bjørddal, Sondre (onsdag 18. januar 2017) Guds grundere, *Vårt Land*, side 13-15
- Buer Olsen, Jørn (2015) Hans Nielsen Hauge: Arbeidslivet – Ledelse I: S. Ravnåsen *Ånd og Hånd*, Oslo: Luther forlag
- Cappelen, Ådne (2011) Velferdsstatens økonomiske grunnlag. I: A. Hatland, S. Kuhnle, T.I. Romøren (red.) *Den norske velferdsstaten*, Oslo: Gyldendal
- Dalland, Olav (2012) *Metode og oppgaveskriving*, Oslo: Gyldendal
- De nasjonale forskningsetiske komiteer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*.
- Diakoni i kontekst*, red Nordstokke, Kjell (2010) Det lutherske verdensforbund
- Den norske kyrkja (2017) Hentet 4. mai 2017 fra: kirken.no/nb-NO/gronnkirke/bli-gronnmenighet
- Dyrvik, Ståle (2011) *Norsk historie 1536-1814*, Oslo: Det Norske Samlaget
- Engedal, Leif Gunnar (2013) I begynnelsen er relasjon – Grunntrekk i et kristent menneskesyn. I: L. G. Engedal, B. L. Persson, E. Torp (red.) *Trygge rom*, Verbum
- Epleslang (2017) Hentet 5. mai 2017 fra epleslang.com
- Familiefokus (5. mai 2017) familiefokus.no/familieleir
- Grytten, Ola Honningdal (10 mars 2017) intervju
- Haram O.P. Arnfinn (2012) Bøn og humanitet. I: Ø. Varkøy (red.) *Om nytte og unytte*, Oslo: Abstrakt forlag
- Hatland, Aksel (2011) Familien og velferdsstaten. I: A. Hatland, S. Kuhnle, T.I. Romøren (red.) *Den norske velferdsstaten*, Oslo: Gyldendal
- Haukeland, Per Ingvar (2015) Livet på det store bruket, Hauge og skaperverket. I: S. Ravnåsen. *Ånd og hånd*, Oslo: Luther forlag
- Haukland, Linda Helen (14.oktober 2016) intervju
- Haukland, Linda Helen (2015) Det haugianske familielivet. I: S. Ravnåsen. *Ånd og hånd*, Oslo: Luther forlag
- Hean, Sarah (2015) Samarbeid, samproduksjon og sosial innovasjon. I: E. Willumsen, A. Ødegård (red.) *Sosial innovasjon- fra politikk til tjenesteutvikling*, Bergen: Fagbokforlaget

Henriksen, Jan-Olav (2005) *Menneskesyn – historisk arv og varig aktualitet*, Oslo: Gyldendal

Henriksen, Jan-Olav (1991) *Mennesket og naturen*, Oslo: MF-BOK

Høyland, Gry, Willumsen, Elisabeth (2015) Innovasjon for mer integrerte tjenester: samarbeid på tvers i arbeidsinkludering. I: E. Willumsen, A. Ødegård (red.) *Sosial innovasjon - fra politikk til tjenesteutvikling*, Bergen: Fagbokforlaget

Haaland, Hermund (01. mars 2017) *Den tydelige stemmen*. Hentet 25. april 2017 fra: skaperkraft.no/om/media-artikkel/article/1413131

Iversen, Hans Petter, Ødegård, Atle (2015) Hverdagsinnovasjon-et kompleksitetsteoretisk perspektiv. I: E. Willumsen, A. Ødegård (red.) *Sosial innovasjon - fra politikk til tjenesteutvikling*, Bergen: Fagbokforlaget

Johannessen, A., Tufte P.A., Christoffersen L. (2010) *Inroduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, Abstrakt forlag

Jordheim, Kari (2009) Plan for diakoni i Den norske kirke – en presentasjon. I: K.I. Johannessen, K. Jordheim, K. K. Korslien (red.) *Diakoni - en kritisk lesebok*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Kirkens bymisjon (2017), Hentet 5. mai 2017 fra bymisjon.no/Virksomhet/Lonn-som-fortjent

Kirkerådet, Den norske kirke (2010) *Plan for diakoni i den norske kirke*, Oslo: Nr1 Arktrykk

Kjær Nielsen, Helge (2009) *Han elskede oss først*, Aarhus Universitetsforlag

Kjælsrød, Lise (2016) Velferdsstaten – et system av delegert og kontrollert autonomi. I: I. Frænes, L. Kjælsrød (red.) *Det norske samfunn*, Oslo: Gyldendal

KS (2012) *Slipp taket-fest grepet*. Hentet 17.januar fra: youtube.com/watch?v=LHjsMuas18w

Kuhnle, Stein, Kildal, Nanna (2011) Velferdsstatens idegrunnlag i perspektiv. I: A. Hatland, S. Kuhnle, T.I. Romøren (red.) *Den norske velferdsstaten*, Oslo: Gyldendal

Kullerud, Dag (1996) *Mannen som vekket Norge*, Aschehoug forlag

Kunnskapsforlaget, (2001) *Norsk biografisk leksikon*, Oslo: Kunnskapsforlaget, Aschehoug og Gyldendal

Kvamen, Ingolf (1971) *Brev frå Hans Nielsen Hauge 1: 1796-1804* Oslo: Lutherstiftelsen

Kvamen, Ingolf (1972) *Brev frå Hans Nielsen Hauge 2:1805-1822* Oslo: Lutherstiftelsen

Kvamen, Ingolf (1974) *Brev frå Hans Nielsen Hauge 3:1823-1824 og brev utan tidfesting*. Oslo: Lutherstiftelsen

Modum bad (05.05.2017) modum-bad.no/om-modum-bad

NOU 2011:11 *Innovasjon i omsorg*. Oslo: Helse og omsorgsdepartementet.

NOU 2017: 4 *Delingsøkonomien*. Oslo: Finansdepartementet

Ording, Hans (1947) *Hans Nielsen Hauges skrifter*, bind 1. Andaktsbokselskapet

Ording, Hans (1949) *Hans Nielsen Hauges skrifter*, bind 3. Andaktsbokselskapet

Ording, Hans (1953) *Hans Nielsen Hauges skrifter*, bind 5, Andaktsbokselskapet

Ording, Hans (1952) *Hans Nielsen Hauges skrifter*, bind 6, Andaktsbokselskapet

Ravnåsen, Sigbjørn (2015) *Ånd og hånd*, Luther Forlag

Romøren, Tor Inge (2011) *Spesialisthelsetjenesten: sykehus og psykisk helsevern*. I: A. Hatland, S. Kuhnle, T.I. Romøren (red.) *Den norske velferdsstaten*, Oslo: Gyldendal

Samsøen, Vibeke, Willumsen, Elisabeth (2015) *Komparasjon som innovasjonsstrategi*. I: E. Willumsen, A. Ødegård (red.) *Sosial innovasjon – fra politikk til tjenesteutvikling*, Bergen: Fagbokforlaget

Sanitetsforeningen (2017) *Os Sanitetsforening-formålsparagraf*, Hentet 7. mai 2017 fra saniteten.no/Formalsparagraf.html

Sanitetsforeningen (2017) *Forsiden*, Hentet 7. mai 2017 fra: Saniteten.no

Signo (2017) hentet 04. mai 2017 fra: docplayer.me/5593268-Statutter-for-stiftelsen-signo-vedtekter-for-virksomhetene.html

Skaperkraft (2017) *Formål, basis og satsningsområder*, Hentet 25. april, 2017 fra: skaperkraft.no/om/formaal

St. melding 29, (2012-2013) *Morgendagens omsorg*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

SSB (sist oppdatert 27. april 2017) *Arbeidskraftundersøkingsa, sesongjusterte tal* Hentet 5. mai 2017 fra: ssb.no/akumnd

SSB (Publisert 20.08. 2015) *Ekteskap og skilsmisser 2014*, Hentet 5. mai 2017 fra: ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap/aar-detaljerte-tal/2015-08-20

Stormberg (2017) *Inkluderende arbeidsliv*, Hentet 7. mai 2017 fra: stormberg.com/no/kundeservice1/om-stormberg/inkluderende-arbeidsliv

Stormberg (2017) *Våger politikerne og redusere sykefraværet?* Hentet 7. mai 2017 fra: velferd.no/artikler/velferdbloggen/vaager-politikerne-aa-reducere-sykefravaeret

Sævik, Per (14. november 2016) intervju

Thagaard, Tove (2013) *"Systematikk og innlevelse"* Bergen: Fagbokforlaget

Thyness, Paul A. (2006) *Sosialt arbeid, lokal organisering og selvhjelp* Oslo: Universitetsforlaget

Ulstein sokn (2017) *«Endeleg torsdag»* Hentet 6. mai 2017 fra: ulsteinkyrkje.no/index.phtml?pid=4675&nyhet=50258

Vinje, H., Ruth – Wenche (torsdag 27. april 2017) *Det haugianske kvinnesynet. Vårt Land* side 20 - 21

Aadland, Einar (2009) Diakonikritikk og kritisk diakoni. I: E. Aadland (red.) *Kan institusjoner elske?* Oslo: Akribe

Vedlegg

Intervjuguide

1. Hva er det første du tenker på når du hører navnet Hans Nielsen Hauge?
2. Hvilke verdier anser du som sentrale i Hauges virke?
3. Hvilke av disse verdier tenker du at lever videre i vår tid og hvilke gjør det eventuelt ikke?
4. Hvorfor var det viktig for Hauge å bygge fellesskap?
5. På hvilken måte vil du si at Hauges gudsliv påvirket hans møte med sine medmennesker?
6. Kan du dele en historie fra Hauge sitt virke som har gjort spesielt inntrykk på deg?
7. Hvordan forstår du begrepet diakoni, sagt med få ord?
8. Vil du si at Hauge var diakonal i sitt arbeid og i tilfelle på hvilken måte?
- 9a. I Apostlenes gjerninger leser vi om de første diakonene. De ble gitt ansvar for matutdeling til fattige. Hauge møtte den samme utfordringen, men i en annen kontekst. Hvilken nød tror du Hauge ville sett i vårt samfunn i dag og hva tror du han ville gjort?
- b. Vi har et godt utbygd velferdssamfunn, men har utfordring med at mange av ulike årsaker står utenfor arbeidslivet. Hvordan tror du Hauge ville møtt denne utfordringen?
- c. Hvordan ville han utfordret kirke og lekmannsbevegelse i dag?
10. Kan vi si at Hauge hadde en profetisk røst? På hvilken måte? Hvordan ville den i tilfelle lyde i dag?
11. Har du noen tanker om hvordan Hauges virke kan inspirere til innovativt diakonalt arbeid i dag?